

Medijska slika međimurskih Roma: analiza novinarskih, uredničkih i čitateljskih stavova u Međimurskim novinama i Listu Međimurje

Vadlja, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:483398>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International](#)/[Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij novinarstva

MEDIJSKA SLIKA MEĐIMURSKIH ROMA: ANALIZA
NOVINARSKIH, UREDNIČKIH I ČITATELJSKIH STAVOVA U
MEĐIMURSKIM NOVINAMA I LISTU MEĐIMURJE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017. godina

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

MEDIJSKA SLIKA MEĐIMURSKIH ROMA: ANALIZA
NOVINARSKIH, UREDNIČKIH I ČITATELJSKIH STAVOVA U
MEĐIMURSKIM NOVINAMA I LISTU MEĐIMURJE

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr. sc. Dunja Majstorović

Komentorica: prof. dr. sc. Gordana Vilović

Studentica: Dora Vadjla

Zagreb, lipanj, 2017.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad “MEDIJSKA SLIKA MEĐIMURSKIH ROMA: ANALIZA NOVINARSKIH, UREDNIČKIH I ČITATELJSKIH STAVOVA U MEĐIMURSKIM NOVINAMA I LISTU MEĐIMURJE ”, koji sam predala na ocjenu mentorici dr. sc. Dunji Majstorović i prof. dr. sc. Gordani Vilović napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao/la ECTS- bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao/la etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Dora Vadlja

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POVIJEST I TRADICIJA ROMA	3
2.1. Socijalni ustroj Roma	4
2.2. Obrazovna struktura Roma.....	5
2.3. Romi u Hrvatskoj.....	8
2.3.1. Romi u Međimurju	11
3. PREGLED ISTRAŽIVANJA O ROMIMA U HRVATSKOJ	17
4. METODOLOGIJA	20
4.1. Jedinica analize sadržaja i diskursa	23
4.2. Cilj i hipoteze istraživanja.....	24
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	26
5.1. Analiza diskursa.....	26
5.1.1. Romi kao teret društva i socijalno ugrožena skupina	27
5.1.2. Romi kao kriminalci, nasilnici i privilegirana manjina u Međimurju	30
5.1.3. Romi kao žrtve nacionalizma.....	32
5.1.4. Romi kao segregirana skupina u obrazovnom sustavu	33
6. ANALIZA SADRŽAJA NOVINSKIH KOMENTARA I PISAMA ČITATELJA	36
6.1. Interpretacija rezultata	36
7. ZAKLJUČAK	51
8. LITERATURA.....	53
9. PRILOZI.....	56
10. SAŽETAK	59

POPIS ILUSTRACIJA

Tablica 1: Popis Roma po općinama u Međimurskoj županiji	13
Tablica 2: Popis nezaposlenih Roma u Međimurskoj županiji.....	15
Grafikon 1. Broj članaka u Međimurskim novinama i Listu Međimurje od ukupno 33 novinska komentara	37
Grafikon 2. Broj članaka po godinama u Međimurskim novinama i Listu Međimurje	38
Grafikon 3. Broj komentara, pisma čitatelja i ankete građana u Međimurskim novinama i Listu Međimurje.....	39
Grafikon 4. Potpis novinskih komentara u Međimurskim novinama i Listu Međimurje	40
Grafikon 5. Mjesto novinskih komentara u Međimurskim novinama i Listu Međimurje.....	41
Grafikon 6. Veličina novinskog komentara u Međimurskim novinama i Listu Međimurje ...	42
Grafikon 7. Vrsta grafičke opreme u Međimurskim novinama i Listu Međimurje.....	43
Grafikon 8. Tip naslova novinskih komentara u Međimurskim novinama i Listu Međimurje	44
Grafikon 9. Vrijednosni sud novinskih komentara u Međimurskim novinama i Listu Međimurje	45
Grafikon 10. Vrijednosni sud u novinskim komentarima u Međimurskim novinama i Listu Međimurje	46
Grafikon 11. Prisutnost stereotipa i predrasuda o Romima u novinskim komentarima	46
Grafikon 12. Konkretni događaji koji su pokretači novinskih komentara.....	47
Grafikon 13. Navedeni određeni konkretni događaji koji su pokretači novinskim komentara u Međimurskim novinama i Listu Međimurje.....	48

1. UVOD

U diplomskom radu pod nazivom „Medijska slika međimurskih Roma: Analiza novinarskih, uredničkih i čitateljskih stavova u Međimurskim novinama i Listu Međimurje“ cilj je analizom sadržaja i diskursa u istoimenim novinama pokazati kakva je medijska slika Roma u Međimurju i kakav je stav te mišljenje uredništva i Međimuraca u tjednim novinama. Ovu temu sam odabrala prvenstveno jer sam rodom iz Čakovca, Međimurske županije u kojoj prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. živi najviše pripadnika romske nacionalne manjine. Podaci u uvodnom dijelu diplomskog rada obrađeni su iz knjige *Iz života Roma*, Međimorskog saveza sportske rekreacije „Sport za sve“, a prema njima međimurski Romi pripadaju skupini Roma Koritara. Prvi puta se spominju u Međimurju 1688. godine, a najveći val naseljavanja dogodio se tijekom 19. stoljeća iz Rumunjske. Govore ljimba d' bjaš, jedan od rumunjskih dijalekata, žive u svojim naseljima, dakle preuzeli su sjedilački način života iako ih se u povijesti spominje kao nomadski narod, a često su izolirani od većinskog stanovništva svog kraja. Segregacija Roma je izražena na području Međimurja, tako je naseljenost Roma obilježena prostornom segregacijom od lokalne do županijske razine (Šlezak, 2009: 73). Dva romska naselja u Međimurju se vode kao zasebna naselja, Parag kraj Trnovca i Piškorovec pokraj Držimurca. Sveukupno postoji dvanaest naselja s većom koncentracijom romskog stanovništva, a uglavnom su to krajnje ulice na rubovima većinski hrvatskih naselja. Osim prostorne segregacije, javlja se ona kulturna, obrazovna i socio-ekonomska. Marginalizacija Roma nerijetko je vidljiva i u medijskom izvještavanju, pa sam upravo iz tog razloga uzela analizu dva najveća tjednika u Međimurju, *Međimurske novine* i *List Međimurje*. Zbog segregacije romske djece u osnovnoj školi i kršenja prava na jednako obrazovanje, a nereagiranja hrvatskog pravosuđa na nepravdu koja je donesena, 2010. godine u Strasbourgu na Europskom sudu za ljudska prava donesena je presuda u kojoj su Romi dobili odštetu. Zanimljiva je podijeljenost Roma što se tiče presude je prema navodima predsjednika udruge Roma Međimurske županije Josipa Baloga to je dodatan okidač za daljnju netrpeljivost i netoleranciju (www.dnevnik.hr, 2017).

U radu će se analizirati stavovi i mišljenje uredništva *Međimurskih novina* i *Listu Međimurje* u želji da se pomoću analize sadržaja i diskursa vidi ima li promjene u stavovima prema Romima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu. Analizirat će se novine iz 2009. godine prije nego je odluka donesena, 2010. godine kada je Veliko vijeće Europskog suda za ljudska prava u slučaju „Oršuš and Others v. Croatia“ osudilo Hrvatsku za

kršenje Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te 2016. godine kako bi se s odmakom od više od 5 godina vidjela razlika u stavovima uredništva i građana. Za analizu komentara koristit će se analiza sadržaja i diskursa iz kojeg će se iščitavati rečenice i donositi stavovi i mišljenja uredništva već spomenutih tjednika, *Međimurskih novina* i *Lista Međimurje* te proučavati sadržaj komunikacije uredništva ili građanskih anketa u navedenim novinama. Diskurs će odgovoriti i na socijalnu osjetljivost pitanja Roma u Hrvatskoj jer će se pomoću njega vidjeti razlika gdje smo „mi“ odvojeni od „njih“ ili „onih“ drugih.

2. POVIJEST I TRADICIJA ROMA

Romi su po mnogočemu specifičan i osebujan narod, fenomen svjetskih razmjera jer su stoljećima kao nomadi uspjeli sačuvati svoje drevne običaje i tradiciju (Pavković, 1999: 9-10). Često su smatrani manje vrijednima, građanima „drugog“ reda, o njima se govori kao o neradnicima i prevarantima koji žive u teškim životnim uvjetima te primaju socijalnu pomoć. Ako se Rome sagleda kao sastavni dio svjetske zajednice naroda, a ne samo kao etnološku posebnost, uviđa se bogatstvo kulturnih, umjetničkih i tradicijskih iskustava i postignuća. Migracijski procesi uvjetovani tisućama godina i kilometara od njihove pradomovine Indije ostavili su brojne i značajne posljedice koje su vidljive u očuvanju vlastitog načina života koji podrazumijeva etničke i kulturne vrijednosti, ali i prilagodbu socijalnoj, ekonomskoj i vjerskoj okolini u kojoj žive. Oblik suživota Roma koji je obilježio njihov današnji položaj u društvu vidljiv je u dva pravca, u slučaju da su živjeli izolirani u zasebnim ruralnim naseljima gdje su očuvali izvornu etničko-kulturnu samosvijest, ali uz zaostajanje i siromaštvo naspram okruženja s kojim su u doticaju, te slučaju gdje su živjeli zajedno ili izmiješano s većinskim, lokalnim stanovništvom i s vremenom izgubili odrednice nacionalnog identiteta, ali i poboljšali životni standard (Hrvatić, 2004: 367-368). Ustavno-pravni status Roma u Europi izjednačen je sa statusom drugih nacionalnih manjina, ali proces prikrivene diskriminacije nikad se nije posve zaustavio čak ni nakon velikih stradanja tijekom Drugog svjetskog rata u kojem su bili izloženi politici istrebljenja Adolfa Hitlera u Europi i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u najpoznatijem logoru Jasenovac (Hrvatić, 2004: 368). Trajnom izoliranošću od okruženja, različitim preuzetim elementima jezika, načina života i običaja, Romi su otežali pristup znanstvenicima koji su se bavili njihovim okruženjem i prema tome su povijesni izvori koji se tiču podrijetla i seobe Roma vrlo skromni (Siladi, Vugrinčić (ur.), 2008: 11-15). Ipak prema povijesno-lingvističkim izvorima zaključuje se da dolaze iz sjeverozapadne Indije na području Dardistana i Kafiristana, oko rijeke Ganges. Migracije Roma stoljećima su se odvijale od Indije, preko Afganistana i Perzije, najveći dio je prešao preko Turske i na taj način došao u Europu. Velike romske skupine u Hrvatsku dolaze u 19. stoljeću iz Rumunjske, a prvi trgovački spis u Hrvatskoj o Romima potječe iz 1392. godine u Dubrovniku (Hrvatić 1998: 15-16). Romi su narod kojem je seoba i nomadski način života i preživljavanja normalan pa je shodno da dolaskom u Europu i susretom s drugačijom civilizacijom nisu mogli bitno izmijeniti svoje višestoljetne navike i tradicije koje su stekli. Migracijski proces seobe Roma u Europu više se puta pokušavao spriječiti i ograničiti, a novi narod su često različito prihvaćali i nazivali.

Zajednica Roma je tijekom povijesti bila praćena nepovjerenjem i odbojnosti te je bila podvrgnuta različitim vrstama diskriminacije i stradanja (Hrvatić, 2004: 369). Sve to je odraz nepovjerenja i negativnih stavova okoline, a još jedan od razloga neprihvatanja Roma je taj što oni nemaju poseban osjećaj za imovinu koja je u zemljama doseljenja bila vrlo visoko na ljestvici vrijednosti. U susretu s drugim kulturama tijekom migracija Romi su usvojili različite elemente domicilnog naroda i uz to neminovno obogaćivali vlastitu kulturu, jezik, glazbu, ples i ostale zanate poput kovanja, potkivanja, kotlarstva, obrade metala te izrade proizvoda od drva.

2.1. Socijalni ustroj Roma

Ime Rom potječe od izraza „romani chib“ što znači čovjek, a uobičajeni naziv za Rome (rom ili manuš= čovjek) je Cigan koji dolazi iz grčkog jezika „Athinganos“ koji ulazi u europske jezike u raznim varijantama, u njemačkom jeziku je ime Zigeuner (izgovor: Cigajner), mađarskom Cigany, litvanskom Ciganos, talijanskom Zingaro. Romi su narod bez domovine, političke organizacije, nemaju tradicije o državi ni nacionalizma (Siladi, Vugrinčić (ur.), 2008: 11-15). Osebnosti su po pitanju međusobne složenosti te nikada nisu vodili osvajački rat, a zajednice Roma biraju svog kneza koji pred vlastima zastupa svoje pleme te na taj način poznaje svaku obitelj. Čvrst osjećaj pripadnosti Roma uvjetovan je nomadskim načinom života koji bez obzira na raspršenost daje homogenu cjelinu. Srodničke veze, običaji i gospodarski interes povezuju plemensku zajednicu te, iako u većini slučajeva danas više ne žive nomadskim život nego u naseljima, ta povezanost se i dalje osjeća (Hrvatić, 2004: 371). Struktura i funkcioniranje romske obitelji povezana je s praindijskim korijenom, elementima koji su nastali tokom više stoljetnih selidbi, arhetipskim ponašanjima od istočnih naroda te suvremenim odnosima (Đurić, 1980. cit. prema: Hrvatić, 2004). U zajednici je vrlo važna romska majka koja čuva i gaji običaje te daje savjete. Romske obitelji su velike, a specifično je to da se žene vrlo mladi te imaju mnogo djece (Siladi, Vugrinčić (ur.), 2008: 11-15). Obitelj je temeljni element socijalnog ustroja Roma koji proizlazi iz tradicije plemenske vlasti i zakona. Odnosi unutar plemenske skupine formirani su „pravosudnim“ sustavom koji se naziva *kriss*, a ima značenje pravde, ali i institucije, vijeća i savjeta koji je širokog značenja, od rješavanja nesuglasica, svađa, otmica djevojaka i nepoštivanja romskih zakona. Brak sklapaju na temelju pripadnika iste plemenske skupine, a nekad je prevladavala takozvana kupnja (razmjena) i otmica djevojke, koja se danas svodi na simbolični aspekt (Dunin 1971. cit. prema: Hrvatić, 2004: 372). Žene su u romskim kućanstvima marginalizirane, visoka je stopa

fertiliteta, odnos prema ženi nije emancipiran te su često izložene diskriminaciji. Također jasna je tradicionalna podjela uloga u obitelji, što se odražava u odgoju djece i funkcioniranju obitelji. Djeca od 10 do 12 godina, često i mlađa, sudjeluju u poslovima svojih roditelja što im znatno otežava redovno školovanje. Prosječno romsko stanovništvo broji pet do šest članova, prema tome razlikuje se od prosječnog broja u kućanstvima u Hrvatskoj koja broje do tri člana (Siladi, Vugrinčić (ur.), 2008: 11-15). Romi danas žive kao starosjedioci u stalnim naseljima, poprimaju urbanizirani oblik, pa su čerge postale sve manje poznate (Hudrovich, 1995. cit. prema: Hrvatić, 2004: 372). Jezik Roma, *e Romani čhib*, pripada indijskoj grani jezika, a s godinama i nomadskim načinom života doživio je velike promjene i prodor golemog broja stranih riječi. Prihvaćaju vjeru zemlje u kojoj žive, a očuvano im je vjerovanje u dobre i zle duhove te uroke. Skloni su glazbi i u mnogim su zemljama profesionalni glazbenici, a naročito su poznati mađarski Romi muzičari. Romski orkestar svira pod vodstvom primaša koji improvizira melodije dodajući ih iznova, a orkestar koji se uglavnom sastoji od violina, violončela, kontrabasa i cimbala ga prati. Zanati su primarna gospodarska djelatnost Roma koja su se stoljećima prenosila s koljena na koljeno, a najpoznatiji su kovački zanati u varijantama potkivački i kotlarski, također su se tradicionalno bavili trgovinom konjima te izradom predmeta od drveta poput posuda, kuhača, zdjela, korita i slično. Kod zanimanja žena ističe se bavljenje prošnjom, a poznate su gatačke sposobnosti, hiromantija i proricanje sudbine (Plattner, 1989. cit. prema: Hrvatić, 2004: 371).

2.2. Obrazovna struktura Roma

Jedno od značajnih obilježja romskog stanovništva je niska razina obrazovanja koja je temelj socijalnih, kulturnih, gospodarskih problema i marginaliziranja (Štambuk, 2000: 205, cit. prema Šlezak, 2013: 35). Nisko obrazovanje vidljiv je problem unutar romske zajednice koji je usko povezan s neosposobljenosti za bilo kakav kvalificirani posao. O tome govori činjenica da je još danas visok stupanj Roma koji nemaju završeno osnovnoškolsko obrazovanje, iako

se u posljednje vrijeme primjećuje pozitivan pomak. Srednjoškolsko obrazovanje ima tek nekolicina pripadnika romskog stanovništva, dok je fakultetska naobrazba rijetkost. Primjerice u Međimurskoj županiji dvoje Roma je završilo fakultet. Ekstremno siromaštvo, nepodnošljivi uvjeti života, niska razina obrazovanja i nezaposlenost samo su neka od obilježja života romskih obitelji. Pojedinačno ili skupno sve su to čimbenici koji ugrožavaju zdrav život i razvoj romske djece (Marmot, 2010, cit. prema Szabó, 2014: 32). Predrasude, netolerancija i diskriminacija pojačavaju društvenu isključenost Roma u srednjoj i istočnoj Europi, a diskriminacija romske djece mlađe od 15 godina procjenjuje se na 50 posto. Očituje se u obliku uskraćivanja usluga, manjkavosti pravila za upis u vrtić kojim se često daje prednosti neromskim obiteljima, također odiše atmosferom neprijateljstva i zanemarivanja ili svrstavanja djece u „skupine prema sposobnostima“ (Benet, 2011, cit. prema Szabó, 2014 : 32). U današnjem službenom obrazovnom sustavu djeca su odgajana tako da uče strukturirano, natjecateljski i regulirano na osnovi zajedničkih normi i pravila ponašanja. Upravo zbog toga se javlja nesklad kod romske djece koja zbog svoje prirode odgoja i načina života često odudaraju od službenog obrazovanja i socijalizacije. Obrazovni djelatnici svjesni su razlika romske povijesti ali ponekad zanemaruju razliku u sadržaju tih dvaju obrazovnih sustava. Suprotstavljene strukture, vrijednosti i interesi dovode u sukob tradicionalno i službeno obrazovanje Roma (Smith, 1997, cit. prema Szabó, 2014: 32). U skladu s temom diplomskog rada koja se odražava na konkretan događaj tužbe Roma u Međimurju protiv osnovnih škola na Sudu za ljudska prava u Strasbourgu postavlja se pitanje kako zapravo funkcionira obrazovni sustav te u kojoj mjeri su romska djeca segregirana. Također se postavlja pitanje zbog čega učitelji govore o problematici nepoznavanja hrvatskog jezika kod romske djece. Rezultati brojnih istraživanja u proteklih dva desetljeća pokazuju kako romska djeca prolaze iste faze razvoja jezika kao i ostala djeca. Koriste odnosne rečenice, pričaju ili prepričavaju priče pomoću slike, dakle kod njih nije riječ o poremećaju u jezičnom razvoju već su službeni jezik i romski nepovezani ili potpuno različiti (Berko Gleason, Réger, 2014: 57). Kad govorimo o obrazovanju Roma često se susrećemo sa sociološkim fenomenom „samoispunjavajuće proročanstvo“ koji govori o tome da iako Romi i završe škole nakon nje se teže zapošljavaju nego većina pripadnika ostalih etničkih skupina. Romska marginalna društvena pozicija ograničava ih već u samom početku prilikom uključivanja u hrvatsko društvo, „da bi njihov ostanak u takvom položaju u percepciji 'ostalih', bio samo potvrda o kroničnoj društvenoj neuspješnosti i marginalnosti. I tu je krug zatvoren“ (Škiljan, Babić, 2014: 144).

Predrasude i stereotipi o Romima, koji su uglavnom negativni, zasnovani su na generalizaciji i stvaranju metonimija, konkretno to govori romska poslovice: „Kad je jedan Rom krivi - svi su Romi krivi“ (Hancock, 2002: 104, cit. prema Šlezak, Šakaja, 2012: 92). Prema brojčanim procjenama, u Europi živi između sedam i devet milijuna Roma (Škiljan, Babić, 2014: 155). Upravo ksenofoban odnos prema Romima jedan je od većinskih prepreka u njihovoj socijalizaciji i prihvaćanju u većinsko stanovništvo (Šlezak, Šakaja, 2012: 93). Nakon tranzicijskog razdoblja stvoreni su uvjeti za političku slobodu, ali i slobodno izražavanje ekstremističkih stavova. Proturomska retorika i nasilje nad Romima eskaliralo je gotovo u svim bivšim socijalističkim zemljama pa je tako od 2008. godine Europski centar za zaštitu prava Roma ERRC zabilježio četrdeset osam nasilnih napada na Rome u Mađarskoj, devetnaest u Češkoj i deset u Slovačkoj s ukupno jedanaest pogubnih ishoda (Šlezak, Šakaja, 2013: 92). U Hrvatskoj je Centar za zaštitu prava Roma zabilježio napade u Istočnoj Slavoniji, 1998. i 2006. godine, u Rijeci 1999. te u Zagrebu 2000., 2001. i 2002. godine. Negativnost i predrasude su se u Hrvatskoj u tranzicijskim desetljećima očitavale događajima poput govora mržnje u *online* zapisima, odbijanja usluge u kafićima, protestnih skupova roditelja protiv integriranog školstva i fizičkih obračuna.

2.3. Romi u Hrvatskoj

Na području današnje Hrvatske Romi žive više od šest stoljeća, a prvi pisani dokument potječe iz Dubrovnika 1362. godine, dok se drugi puta spominju 1373. u Zagrebu. U srednjem vijeku je živjelo oko 130 Roma u Dubrovniku, a u Zagrebu njih 50-tak koji su u to doba živjeli u gradovima kao pripadnici srednjeg ili nižeg staleža stopljeni s ostalim stanovništvom (Hrvatić, 2004: 370). U doba Austrijskog carstva u 18. stoljeću Romi su imali zabranu nomadskog seljenja te su morali prihvatiti seosku nošnju, službeni jezik, osobno ime i prezime te kućne brojeve u naselju. Bavili su se kovačkim zanatima te im je bilo zabranjeno prosjačenje, međusobne ženidbe, a napuštena djeca su se mogla zbrinuti kao siročad (Matasović: 1928, cit. prema Hrvatić, 2004: 370). Sve to je bilo uređeno uredbom cara Josipa II. iz 1783. godine, a prema statističkim podacima krajem 18. stoljeća prema "jozefinskom konskripcijom Cigana" broj se kretao od 1323 Roma u 1781. godini, te 657 1783. godine (Hrvatić, 2004: 370). Zanimljivo je da nakon tog razdoblja ne postoje statistički podaci o Romima u Hrvatskoj do 19. stoljeća. Nakon 19. stoljeća velike skupine Roma dolaze u Hrvatsku iz Rumunjske, kada je 1855. godine ukinuto ropstvo. Također važno je spomenuti da su Romi nakon dolaska u Hrvatsku dobro prihvatili uvjete života te se postupno prilagodili životnoj sredini u kojoj su se našli, ali su i bili dobro primljeni od strane domaćeg stanovništva. Nakon toga je uslijedio proces asimilacije kroz osobna imena, a prve romske skupine se nisu održale kao zasebna zajednica jer se romska nacionalna oznaka vrlo rijetko ističe u povijesnim izvorima. Jedino su romske skupine koje su živjele u izoliranim naseljima sačuvale svoj nacionalni identitet (Hrvatić, 2004: 370). U današnje vrijeme, rezultati službenog popisa stanovništva tek su naznaka pravog stanja broja Roma i njihovog teritorijalnog rasporeda (www.pravamanjina.gov.hr, 2017). Prema zadnjem popisu iz 2011. godine oni su jedna od 22 priznate nacionalne manjine, a u Hrvatskoj ih živi 16.975 (0,40%) od čega najviše u Međimurskoj županiji 5.107 (4,49%) (www.dzs.hr, 2017). U usporednim međupopisnim razdobljima primjerice prema popisu stanovništva od 1991. do 2011. Romi su etnička zajednica s najvećim natalitetnim porastom (Škiljan, Babić, 2014: 147). Nakon teških stradanja i genocida tijekom II. svjetskog rata, izuzevši popis stanovništva iz 1961. godine, rast broja Roma u Republici Hrvatskoj kontinuirano raste, tako je 1948. godine popisano 405 Roma, 1953. god. 1.261, 1961. god. 313, 1971. god. 1.257, 1981. god. 3.858, 1991. god. 6.695, 2001. god. 9.463 te 2011. god. 16.975. Znakovito je spomenuti da postoji razlika između stvarnog broja stanovnika Roma od onog službenog jer nakon popisa stanovništva 1991. godine trebamo

u obzir uzeti društvenu situaciju u kojoj su Romi pribjegavali tako zvanoj „etnomimikriji“ koja je nastavak skrivanja identiteta, a razlozi etnomimikrije u kasnijem razdoblju su prvenstveno zbog toga jer su Romi socijalno marginalizirana društvena skupina koja je slabo uključena u gospodarsku, ekonomsku, socijalnu i kulturnu dimenziju društva i često ih prati diskriminacija i osuđivanje. Negativni članovi romskog manjinskog stanovništva daju lošu sliku i za one obrazovanije pa se oni često srame svojeg identiteta i skrivaju etničku romsku pripadnost. Iz popisa stanovništva 2001. godine vidljiv je značajan porast Roma zbog vremenskog odmaka od Domovinskog rata, cjelokupne demokratizacije hrvatskog društva, povećanje tolerancije i tradicionalno visokog nataliteta kod romskog stanovništva (Škiljan, Babić, 2014: 148). Od zadnjeg popisa stanovništva iz 2011. godine primijećen je novi veliki porast broja Roma za što je velikim djelom zaslužna državna politika („Desetljeće za uključivanje Roma, 2005. - 2015.“) koja pripadnicima romske zajednice omogućuje uključivanje u društvo i smanjenju već ranije spomenutu etnomimikriju.

U Hrvatskoj se Romi većinom ne deklariraju kao Romi, osim u Podravini, a posebno Međimurju, gdje ih ima puno na ograničenom prostoru. S druge strane, u općini Pitomača kraj Đurđevca, prema popisu stanovništva iz 2011. godine živi šest Roma, dok ih u stvarnosti postoji 900 čime se uočava problem u ne izjašnjavanju o svom romskom identitetu. Stvaran broj odudara od onog na „papiru“ zbog činjenice da Romi žele biti prihvaćeni u društvo te imati dobar odnos s neromskim stanovništvom. Također, jedan dio odnosi se i na strah Roma od hrvatskog nacionalizma koji je prisutan još od rata te predrasuda i stereotipa koje su stvorene i diktiraju odnos prema njima. Strah još počiva i zbog činjenice da nerijetko Romi imaju problema sa zaposlenjem ako se izjašnjavaju kao romska nacionalna manjina (Škiljan, Babić, 2014: 156).

U Hrvatskoj žive dvije glavne skupine Roma, prvi su Čergarja (Čergari, engl. *Nomads*) koji govore romskim jezikom koji potječe iz Indije te ima korijen jezika u sanskrtu i indijskom jeziku. Iz Bosne su se doselili prije otprilike 50 godina, a unutar te glavne skupine postoji manji broj Roma koji se nazivaju Lovari (*lovara*-trgovci konjima) koji su u Hrvatsku stigli sredinom 20. stoljeća (Podučavanje za rano učenje, predškolski odgoj za različitosti-referentni vodič, 2014: 22). Bayash (Bajaši, Rudari) druga su najveća skupina Roma u Hrvatskoj, govore inačicom rumunjskog jezika iz 19. stoljeća. U povijesnom razdoblju od 15. do 19. stoljeća pripadnici skupine Roma Bajaši bili su robovi u Valahiji koja je dio područja današnje Rumunjske i Moldavije. S obzirom da im je bilo zabranjeno govoriti vlastiti jezik s godinama su ga zaboravili, a zanimljivo je da u današnje vrijeme na području Mađarske ponovno uče

romski jezik. Brojčano najviše Bajaša danas živi u Međimurju. Prije petnaestak godina, nakon rata u Jugoslaviji područje Hrvatske naseljava mala skupina Roma s Kosova, a većina njih govori albanskim jezikom. Prema vjeroispovijesti Lovari i Bajaši su kršćani, a Čergari i Romi s Kosova su muslimani, a među kosovskim Romima je muslimanska vjera zastupljenija nego kod Čergara jer oni, iako su tradicionalno muslimani, slave i kršćanske blagdane (Kyuchukov, 2014: 22).

Romi se često percipiraju kao marginalna skupina, prikazom demografskih podataka, socijalne i gospodarske slike, migracijama i načinu života te odgoju i obrazovanju djece. Marginalizaciju Roma možemo svrstati u nekoliko društvenih kategorija, a to su ekonomska, prostorna, kulturna i politička (Hrvatić, 2004: 374). Na području ekonomske marginalizacije zanimanja Roma su niskostatusna dakle bez određenog društvenog prestiža, često su isključeni iz formalnog sustava zapošljavanja, a tako niska razina zaposlenosti uključuje i diskriminaciju prilikom traženja posla. Također, u obzir se uzima činjenica da su Romi marginalna skupina koja u većini slučajeva prima socijalnu pomoć, te živi u siromaštvu koja je na rubnim granicama egzistencijalnih potreba. Prostorna marginalizacija se veže uz ekonomsku koja implicira da žive na rubnim dijelovima gradova ili sela, u periferiji koja je dijelom posljedica bavljenja određenim zanimanjima. Javlja se i prostorna segregacija jer takva izoliranost uzrokuje slabiju komunikaciju s neromskom okolinom. Romska naselja često nemaju izgrađenu urbanu infrastrukturu, a to uključuje da su i smanjene socijalne usluge koje podrazumijevaju nedostatak vrtića, škola, dućana, zdravstvene usluge, javnog prijevoza i slično. Kultura Roma ukazuje na specifičan način života koji uključuje svakodnevno ponašanje, komunikaciju, odnos prema drugim ljudima i institucijama (Hrvatić, 2004: 375). Romski običaji i stavovi često su osnovna prepreka u komunikaciji s dominantnom kulturom društva, također i prosjačenje kao oblik socijalizacije koji se usvaja u mladoj životnoj dobi.

Na području politike, Romi imaju najveći problem s državljanstvom, pogotovo oni koji su se doselili u Hrvatsku nakon 1990. godine. Dugo nisu imali predstavnika u Saboru, do izbora Nazifa Memdija, koji je ujedno i zastupnik austrijske, bugarske, njemačke, poljske, romske, rumunjske, rusinske, ruske, turske, ukrajinske, vlaške i židovske nacionalne manjine (www.sabor.hr, 2017). Postoje političke organizacije Roma, ali su one često zanemarene te nemaju veći utjecaj u političkom životu (Škiljan, Babić, 2014: 156). Obrazovna struktura Roma u Hrvatskoj također je marginalizirana. Prema podacima istraživanja koje su provele Memedi i Baranović, zabrinjavajuće je da 87 posto Romkinja u sedam županija nema završeno osnovnoškolsko obrazovanje, a muška romska populacija je 75 posto bez završetka osnovne

škole. Ovdje se povezuje prostorna segregacija koja onemogućuje romskoj djeci pravilno učenje hrvatskog jezika, pa je to jedan od većinskih problema kod kretanja u osnovnu školu, a druga činjenica se veže za nedovoljne higijenske navike koje skromno ili gotovo uopće nisu usvojene (Škiljan, Babić, 2014: 156).

Iz svih navedenih razina primijećeno je da je marginalizacija prisutna na mnogo društvenih razina koja uključuje diskriminaciju, prostornu segregaciju i skrivanje ili gubitak romskog identiteta.

2.3.1. Romi u Međimurju

Na području Međimurske županije, prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine živi najviše Roma, njih 5.107 (www.dzs.hr, 2017.) što ih čini najvećom manjinskom populacijom na tom području. Međimurski Romi pripadaju skupini Roma Koritara koji su taj naziv dobili po osnovnom zanatu kojim su se u povijesti bavili, a to je izrada predmeta poput zdjela, pribora za jelo te drugih kućanskih potrepština od drveta (Šlezak, 2009: 67). Na području današnjeg Međimurja, Romi koriste za sebe naziv Bajaši, a oni su jedan od brojnih ogranaka romskog naroda, nastanjenih u Hrvatskoj, Mađarskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Rumunjskoj, Bugarskoj, te u manjoj mjeri u Makedoniji, Grčkoj, Ukrajini, Slovačkoj i Sloveniji (Škiljan, Babić, 2014: 149). Jezik im je osnovni element identiteta, sami sebe identificiraju pomoću njega pa su u tom smislu iz upotrebe izbacili naziv Koritari. Romi Bajaši se u većem broju spominju u Mađarskoj, gdje se nazivaju Bojaši (Kemeny, 1999, Ratkai i Sumeghy, 2001, cit. prema Šlezak, 2009: 67). Smatra se da su međimurski Romi u Hrvatsku došli preko južnih dijelova Mađarske.

Bajaši su kao i većina ostalih romskih skupina u Hrvatsku stigli iz Rumunjske na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće nakon već spomenutog ukidanja ropstva za vlaške robove. Bajaši u Hrvatskoj govore poseban dijalekt arhaičnog rumunjskog jezika koji se naziva limba d'bjaš, koji se kasnije grana pa se razlikuje munčanski i erdeljski govor. S obzirom da većina Bajaša živi na području Baranje, Međimurja i Podravine, Munčani žive u Baranji te su pravoslavne vjeroispovijesti, a Erdeljani u Međimurju i Podravini su rimokatolici. Iako se masovno naseljavaju u 19. stoljeću, prvi zapisi o Romima na međimurskom tlu datiraju iz 1688. godine kada se spominju u Legradu (koji je u to doba pripadao Međimurju), gdje je kršteno dijete vojvode Ivana, prema tome Romi na tom području žive već više od 300 godina. Na području Međimurja prvi Romi se naseljavaju u Podturnu u 19. stoljeću, a danas se romsko naselje naziva Lončarevo te je udaljeno par kilometara od sela. U matičnim podacima, 1866. zabilježen je Rom Adam Bogdan pored čijeg je imena pisalo narodnost „zigantus“ (Škiljan, Babić, 2014: 149).

Od ukupno 25 gradova i općina Međimurske županije, Romi su zastupljeni u 11 administrativnih jedinica gdje uglavnom žive u zasebnim romskim naseljima koje su od matičnog sela ili grada udaljeni po par kilometara. Već ranije spomenuta prostorna segregacija, prisutna je u Međimurju od lokalne do županijske razine (Šlezak, 2009: 73). To ujedno znači da su Romi u većoj mjeri odvojeni od lokalnih naselja, te žive u zasebnim, nacionalno homogenim dijelovima romskih naselja. Trenutno se dva romska naselja vode kao zasebna, Parag kraj Trnovca i Piškorovec pokraj Držimurca. Ostala romska naselja čine krajnje ulice naseljene većinskim hrvatskim stanovništvom. U Međimurju se nalazi ukupno 12 romskih naselja, a to su Hlapičina, Sitnice pokraj Murskog Središća, Lončarevo kod Podturna, Parag kraj Trnovca, Kvitrovec pored Domašince, Piškorovec, Pribislavec, Goričan, Kotoriba, Orehovica, Kuršanec i Gornji Kuršanec. Potrebno je napomenuti da su svi romski dijelovi naselja na području Međimurske županije prostorno potpuno odvojeni na lokalnoj razini od dijelova naselja prema nacionalnoj osnovi (Šlezak, 2009: 77).

Tablica 1: Popis Roma po općinama u Međimurskoj županiji

Romi u nacionalnoj strukturi stanovništva Međimurske županije (popis 2011.)							
Grad / općina	Ukupno	Hrvati	%	Romi	%	Ostali	%
Međimurska županija	113,804	106,744	93.8	5,107	4.49	1,953	1.71
Čakovec	27,104	25,410	93.75	1,039	3.83	655	2.42
Mursko Središće	6,307	5,870	93.07	285	4.52	152	2.41
Prelog	7,815	7,691	98.41	-	-	124	1.59
Belica	3,176	3,134	98.68	1	0.03	41	1.29
Dekanovec	774	772	99.74	-	-	2	0.26
Domašinec	2,251	2,127	94.49	100	4.44	24	1.07
Donja Dubrava	1,920	1,891	98.49	7	0.36	22	1.15
Donji Kraljevec	4,659	4,578	98.26	18	0.39	63	1.35
Donji Vidovec	1,399	1,357	97	32	2.29	10	0.71
Goričan	2,823	2,763	97.87	42	1.49	18	0.64
Gornji Mihaljevec	1,917	1,869	97.5	1	0.05	47	2.45
Kotoriba	3,224	2,865	88.86	320	9.93	39	1.47
Mala Subotica	5,452	4,728	86.72	694	12.73	30	0.55
Nedelišće	11,975	10,552	88.12	1,239	10.35	184	1.53
Orehovica	2,685	2,168	80.74	491	18.29	26	0.97
Podturen	3,873	3,616	93.36	224	5.78	33	0.86
Pribislavec	3,136	2,478	79.02	608	19.39	50	1.59
Selnica	2,991	2,958	98.9	1	0.03	32	1.07
Strahoninec	2,682	2,645	98.62	-	-	37	1.38
Sveta Marija	2,317	2,290	98.83	-	-	27	1.17
Sveti Juraj na Bregu	5,090	5,034	98.9	-	-	56	1.1
Sveti Martin na Muri	2,605	2,538	97.43	-	-	67	2.57
Šenkovec	2,879	2,857	99.24	-	-	22	0.76
Štrigova	2,766	2,593	93.75	3	0.11	170	6.14
Vratišinec	1,984	1,960	98.79	2	0.1	22	1.11

Izvor: <http://www.atlas-romskihnaselja.hr/UNDP-HR-ATLAS-ROMA-MEDJIMURJE-2014.pdf>, pristupljeno 9.5.2017.

Prema Atlasu romskih naselja na području Međimurske županije, demografski podaci na županijskoj razini prema popisu stanovništva iz 2011. godine upućuju da od ukupno 113,804 stanovnika je 5,107 Roma (<http://www.atlas-romskihnaselja.hr>). Međimurska županija sastavljena je od tri grada, od čega je Čakovec glavni grad, te Murskog Središća i Preloga. Nakon njih slijede općine Belica, Dekanovec, Domašinec, Donja Dubrava, Donji Kraljevec, Donji Vidovec, Goričan, Gornji Mihaljevec, Kotoriba, Mala Subotica, Nedelišće, Orehovica, Podturen, Pribislavec, Selnica, Strahoninec, Sveta Marija, Sveti Juraj na Bregu, Sveti Martin na Muri, Šenkovec, Štrigova i Vratišinec. Hrvatsko stanovništvo čini 93,8 posto Međimurske županije, dok je Roma 4,49 posto i ostalih 1,71 posto. Prema službenim podacima, u gradu Čakovcu živi 1,039 Roma, u Murskom Središću 285, u Prelogu nema zabilježenih podataka, u općini Belica 1, u Domašincu 100, u Donjoj Dubravi 7, u Donjem Kraljevcu 18, u Donjem Vidovcu 32, u Goričanu 42, u Gornjem Mihaljevcu 1, u Kotoribi 320, u Maloj Subotici 694, u Nedelišću 1,239, u Orehovici 491, u Podturnu 224, u Pribislavcu 608, u Selnici 1, u Štrigovi 3

te u Vratišincu 2 Roma. U koncentraciji stanovništva romske nacionalnosti u prednosti su općine Mala Subotica, Orehovica i Pribislavec. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, područnog ureda u Čakovcu iz prosinca 2013. godine, ukupno su evidentirane 7833 nezaposlene osobe, od čega je prema procjeni 1100 nezaposlenih Roma. Vrlo je važno napomenuti da su to samo procijenjeni podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, jer se prema njima broj nezaposlenih osoba ne temelji prema nacionalnoj osnovi, dakle svi podaci su evidentirani na temelju svakodnevnih aktivnosti savjetnika. Prema podacima, od ukupno 1100 nezaposlenih Roma, 675 je muškaraca i 425 žena. Također, prema evidentiranim podacima pripadnika nezaposlene romske manjine prema stupnju obrazovanja, bez završene osnovne škole je ukupno 745, od toga je 450 muškaraca i 295 žena, osnovnu školu ima završeno ukupno 255 Roma, 150 muškaraca i 105 žena, srednju školu do 3 godine ukupno 93 Roma, 70 muškaraca i 23 žene a srednju školu do 4 godine ukupno 7 Roma, 5 muškaraca i 2 žene (<http://www.atlas-romskihnaselja.hr>).

Tablica 2: Popis nezaposlenih Roma u Međimurskoj županiji

Procjena strukture evidentiranih nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine, ukupno i prema spolu			
Ukupno	Muškarci	Žene	
1100	675	425	

Procjena strukture evidentiranih nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine prema razini obrazovanja			
Razina obrazovanja	Ukupno	Muškarci	Žene
Bez završene OS	745	450	295
Osnovna škola	255	150	105
Srednja škola do 3 godine	93	70	23
Srednja škola - 4 godine	7	5	2
Ukupno	1100	675	425

Procjena strukture evidentiranih nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine prema dobi			
Dob	Ukupno	Muškarci	Žene
15-24 godine	390	235	160
24-29 godina	140	105	35
30-39 godina	305	185	115
40-49 godina	200	110	90
50 i više godina	65	40	25
Ukupno	1100	675	425

Izvor: <http://www.atlas-romskihnaselja.hr/UNDP-HR-ATLAS-ROMA-MEDJIMURJE-2014.pdf>, pristupljeno 9.5.2017.

S obzirom da se diplomski rad bazira na tematici vezanoj uz obrazovni sustav Roma zbog žalbe na Europskom sudu, prikazat ćemo podatke vezane uz obrazovnu strukturu međimurskih Roma, od predškolske razine do obrazovanja odraslih. Podaci su također preuzeti iz Atlasa Roma koji prikazuju brojčano stanje iz 2013./2014. godinu. Prema uredu državne uprave iz Međimurske županija, ukupno 20 vrtića polazilo je godine 2013. na 2014. 289 romske djece, 143 dječaka i 146 djevojčica. Predškolska razina obrazovanja je nužna za svu djecu zbog opće socijalizacije te lakše pripreme za osnovnu školu. Školske godine 2013./2014. osnovnu školu je pohađalo ukupno 9787 djece, od čega 1621 Roma, dakle 16,56 posto. Nadalje, što se tiče srednjoškolskog obrazovanja, u Međimurju prema vrsti predškolskog programa djeca pohađaju Srednju školu Čakovec, Tehničku školu Čakovec, Ekonomsku i trgovačku školu Čakovec, Graditeljsku školu Čakovec, Gimnaziju Josipa Slavenkog Čakovec, Gospodarsku školu Čakovec te Srednju školu Prelog. Romi su zastupljeniji kao polaznici u osnovnom obrazovanju odraslih u Pučkom otvorenom učilištu Čakovec. Tako je prema podacima, školsku godinu 2012./2013. upisalo 453 Roma, a uspješno završilo 410, a radi se o zanimanjima tesar,

soboslikar-ličilac, keramičar, limar, šivač, pomoćni kuhar, njegovatelj, zavarivač, priprematelj pizza i zidar (<http://www.atlas-romskihnaselja.hr>).

U demografskoj slici naspram Republike Hrvatske, Međimurska županija bilježi povoljna obilježja u pogledu društvenih i gospodarskih razina. O njoj se govori „kao županiji s najvišom dosegnutom razinom društveno-gospodarske razvijenosti, i to kako u odnosu na druge županije, tako i u odnosu na cijelu Hrvatsku“, a to se odnosi na opću stopu aktivnosti, indeks starenja te zaposlenost i nezaposlenosti (Živić i Pokos, 2005: 223, cit. prema Šlezak, 2013: 22). Također, po pitanju više stope nataliteta Međimurska županija se ističe, a to se može opravdati zbog pograničnog i emigracijskog područja na kojem se nalazi, ali i zbog specifične etničke strukture. To se odnosi i na najbrojniju manjinsku populaciju Roma (Šlezak, 2013: 23).

3. PREGLED ISTRAŽIVANJA O ROMIMA U HRVATSKOJ

U ovom djelu diplomskog rada pozornost ćemo obrati na istraživanja koja su provedena o Romima u Hrvatskoj. Većina istraživanja provedena je u razdoblju od 1991. do 2012. godine, a obuhvaća i dva istraživanja na razini Europske unije u razdoblju 2011. godine. Kronološki ćemo pregledati istraživanja kojima je zajednički nazivnik ispitivanje socioekonomskog položaja Roma u Europskoj uniji i Hrvatskoj, temeljnih ljudskih prava, interkulturalnih veza te socijalne distance prema Romima.

Prije 1991. godine, interkulturalne veze u Hrvatskoj bile su malo istraživane, tako je „realiziran dio istraživanja u okviru znanstvenoistraživačkih projekata '*Genealogija i transfer model interkulturalizma*' i '*Školski kurikulum i obilježja hrvatske nacionalne kulture*', koji su se provodili u razdoblju od 1991. do 2001. godine“ (Hrvatić, 2004: 376). Projekti su svoje analize temeljili na znanstvenim teorijama, konceptualiziranim i operacionaliziranim modelima politike interkulturalizma. Takav "multikulturalni sastav hrvatskog društva ukazuje na opravdanost uspostavljanja interkulturalnih modela, što pretpostavlja upoznavanje relevantnih činilaca: nacionalnih stereotipa, kulturalnih karakteristika i posebno socijalne distance" (Hrvatić, 2004: 377). Mjerenje stupnjeva u istraživanju provedeno je prema trinaest nacionalnih i etničkih skupina u koje su uključeni i Romi. Prema zaključcima istraživanja, socijalna distanca prema regionalnoj pripadnosti manje je izražena u područjima gdje Romi žive već duže vrijeme te gdje su bolje integrirani. Također, rezultati pokazuju postojanje socijalne distance prema Romima, te stereotipizaciju i neprihvatanje romske kulture generalno (Hrvatić, 2004: 382). U okviru Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb 2000. godine proveden je znanstveno istraživački projekt pod nazivom „*Društveni i razvojni položaj Roma u Hrvatskoj*“ koji je ukazao na višestruke marginalizacije Roma na području ekonomske, prostorne, kulturne i političke razine (Hrvatić, 2004: 374). Rezultati istraživanja su potvrdili „pretpostavku kako je specifičan plemenski sustav i gospodarski ustroj uvjetovao raspršenost (dislociranost), specijaliziranost i djelomičan gubitak etničkog identiteta“ (Hrvatić, 2004: 381). Sljedeće istraživanje je provedeno na području Međimurja, a također se odnosi na socijalnu distancu prema Romima, koji su „prostorno jasno segregirana etnička skupina“ (Rogić, 2005, Šlezak, 2009, cit. prema Šlezak, Šakaja, 2014: 94). Istraživanje je provedeno u mješovito hrvatsko-romskom naselju Kuršanec te naseljima Strahoninec i Savska Ves u Međimurju, koji nemaju pripadnike romske nacionalne manjine, ali žive osam kilometara od najbližeg romskog naselja Kuršanec (Šlezak, Šakaja, 2012: 94). U istraživanju upotrijebljena je klasična

Bogardusova skala, koja je bila sastavljena od dva upitnika za odrasle pripadnike većinske romske populacije, te dva za djecu također većinske pripadnike romske populacije. Prema podacima istraživanja, socijalna distanca je vrlo visoka, a kod djece je neznatno manja u mješovitim školama koju pohađaju i Romi, nego u školama gdje nema učenika Roma (Šlezak, Šakaja, 2012: 98). Još jedno istraživanje provedeno je na području Podravine i Međimurja, 2011. i 2012. godine, a govori o uključenost „Roma u hrvatsko društvo u aktualnom vremenu, s vremenskim odmakom od rata i intenziviranim eurointegracijskim aktivnostima“ (Škiljan, Babić: 2014, 142). Istraživanje je obuhvaćalo 14 romskih naselja, 23 ispitanika pripadnika romske nacionalne manjine, od čega je samo jedna žena Romkinja. Putem intervjua postavljeno je više pitanja kako bi se ispitale kategorije predrasuda, stigmatizacije, socijalne distance, etnomimikrije te diskriminacije. Istraživanje je omogućilo ispitivanje uključenosti u društvo iz romske perspektive, pomoću nestandardiziranog dubinskog intervjua. Upravo dubinski intervju ima „heuristički karakter te se s njim pokušalo doći do više podataka o užoj problematici položaja Roma Bajaša u sjeverozapadnoj Hrvatskoj“ (Škiljan, Babić: 2014, 151). Zaključna razmatranja govore da su ispitivani Romi svojim odgovorima rekli da su predrasude o njihovoj etničkoj zajednici izražene, stigmatizirani su posebno u području obrazovanja, socijalna distanca je velika, a diskriminacija je posebno prisutna kod zapošljavanja (Škiljan, Babić: 2014, 157). Zadnja istraživanja koje ćemo obuhvatiti u diplomskom radu su provedena na razini Europske Unije o „socioekonomskom položaju Roma“ te ono koje se bavilo „temeljnim ljudskim pravima“ (www.unicef.hr, 2017). Komplementarna istraživanja provedena su tijekom 2011. godine od strane Programa Ujedinjenih naroda za razvoj, Svjetske banke uz podršku Europske komisije te Agencije za ljudska prava. Također, važno je napomenuti da su u istraživanje bile uključene i one države koje nisu članice EU, ali su članice „Desetljeća za uključivanje Roma 2005. - 2015. godine“. To su Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska (koja je u tom razdoblju pristupila Europskoj uniji), Makedonija i Srbija, s ciljem da se pribave "podaci o razvojnim izazovima s kojima se susreću skupine Roma i ostalo stanovništvo koje živi u njihovoj blizini" (www.unicef.hr, 2017). Teme koje je obuhvatilo istraživanje su obrazovanje, stanovanje, zapošljavanje, zdravlje, uloga civilnog društva, migracije te položaj Romkinja. U Hrvatskoj je uzorak obuhvatio 757 romskih kućanstava s 3869 članova Roma, u kojima je odaziv bio 90 posto, te 350 neromskih kućanstava s 80 posto odgovora (www.unicef.hr, 2017). Prema provedenim istraživanjima možemo uočiti da je socijalna distanca prema Romima vrlo izražena, pripadnost je manje izražena u područjima gdje su Romi bolje integrirani. Također, visok je stupanj stereotipa

prema Romima i neprihvatanje romske kulture, prisutnost diskriminacije, etnomimikrije i stigmatizacije posebno u području zaposlenja i obrazovanja.

4. METODOLOGIJA

Istraživanje u diplomskom radu bazirat će se na analizi diskursa i sadržaja. Namjena je na „specifičan način pridonijeli ukupnom poznavanju i razumijevanju složene društvene problematike“ (Lamza-Posavec, 1995: 49) u konkretnom slučaju manjinske populacije Roma u Međimurju. Analiza sadržaja ujedno je kvalitativna i kvantitativna. Analiza diskursa s druge strane ima obilježja kvalitativnih istraživanja, jer se pomoću nje dobivaju kritički i opisni podaci za istraživanje. Pomoću analize sadržaja „najčešće se nastoji ispitati utjecaj društvene komunikacije na genezu i dinamiku javnog mijenja, a pritom se pokušavaju predvidjeti trendovi razvoja mijenja i prognozirati određeni podaci“ (Lamza-Posavec, 1995: 49). Diskursom se bavi velik broj disciplina poput sociologije, antropologije, kognitivne psihologije, konverzacijske analize, analize diskursa, kritičke analize diskursa, književne teorije, rodne, ženske, queer studije i mnoge druge, tako da bi svaka mogla drugačije definirati pojam. Definicija se širila i mijenjala tokom desetljeća, te poprimila globalno značenje da je diskurs „apstraktna, semiotička kategorija koja obuhvaća semiotičke elemente društvenog života“ (Foucault, 1981, cit prema. Podboj, 2011: 124). Nadalje, analiza diskursa koja se koristi u diplomskom radu se bavi „proučavanjem jezika iznad nivoa rečenice, odnosno govora i pisanog teksta, ali ne zapostavlja niže nivoe u jezičnoj hijerarhiji“ (Lakić, 2009: 91). Kada govorimo o diskursu, najčešće ga vezemo za Van Dijka, koji je dao svoj model okvira za analizu novinskih članaka, još se zove i „obrnute piramide“ u novinarskom žargonu. Prema Van Dijk, analiza novinskog diskursa se kreće po principima „da analiza ide od vrha prema dnu, odnosno od većih prema manjim strukturama, uzimanje u obzir važnosti informacija, te ciklično prikazivanje informacija“ (Van Dijk, 1988: 48, cit. prema Lakić, 2009: 95). Dakle, akteri i sudionici se stavljaju na početak, nakon toga slijede detalji vezani uz aktere, pa identitet manje značajnih aktera i na kraju mjesto i vrijeme događanja (Lakić, 2009: 95). Također, kod analize diskursa spominje se i kritička analiza diskursa koja odgovara na pitanje zašto, a prema Faircloughu „kako bi jezična analiza bila kritična, mora zadovoljiti tri razine a to su deskriptivna koja se zadržava na formalnim osobinama teksta, interpretativna koja objašnjava odnose između teksta i interakcije, te eksplikativnu koja objašnjava odnose između interakcije i društvenog konteksta“ (Fairclough, 1989, cit. prema Podboj, 2011: 128). U diplomskom radu koristimo metodu analize koja je „postupak znanstvenog istraživanja i objašnjenja stvarnosti putem raščlanjivanja složenih misaonih tvorevina, dakle pojmova, sudova, i zaključaka na njihove jednostavnije dijelove i elemente i izučavanje svakog dijela za sebe i u odnosu na druge

dijelove, odnosno cjeline. Metoda omogućuje uočavanje, otkrivanje i izučavanje znanstvene istine“ (Zelenika, 2000: 327). S obzirom da se koristi kvalitativna i kvantitativna metoda, trebamo definirati pojmove. Kvalitativna istraživanja za „cilj imaju steći što bolji uvid i razumijevanje socijalnih pojava na temelju opsežnog prikupljanju deskriptivnih to jest narativnih podataka“ (Mejovšek, 2005: 159). Također, kod kvalitativnih istraživanja valja istaknuti da se radi o nenumeričkim podacima, primjerice riječima, slikama i dokumentima kako bi se izvukla određena smisao ili poruka. U takvoj vrsti istraživanja „dolazi do spoja informacija prikupljenih od ispitanika i o ispitanicima s opažanjima i interpretacijom istraživača, jer i jedni i drugi aktivno sudjeluju u istraživačkom procesu“ (Mejovšek, 2005: 161). A u kvalitativnom istraživanju, često se koristi pojam triangulacija, koji govori o „prikupljanju podataka iz većeg broja izvora i pomoću različitih metoda, kako bi se povećala njegova vjerodostojnost“ (Mejovšek, 2005: 164). Dok s jedne strane imamo kvalitativno istraživanje koje nam pomaže u opisivanju socijalne pojave, kvantitativno istraživanje je nezaobilazno kada se postavlja pitanje „preciznosti, kao jednog od osnovnih epistemologijskih postulata koji olakšava provjerljivost, a time i objektivnost znanstvene spoznaje“ (Halmi, 1999: 20). Cilj kvantitativne analize u društvenim znanostima je "da se na temelju numeričkog opisa pojave izvede zaključke o sastavu, dinamici, kretanju i modalitetima neke socijalne pojave, kao i o njezinim odnosima s drugim pojavama" (Halmi, 1999: 20). „Prema mišljenju većeg broja autora, kvantitativna i kvalitativna istraživanja se međusobno ne isključuju, već bi se mogla međusobno dopunjavati, na primjer na temelju kvalitativnih istraživanja mogu se generirati hipotetičke teorije koje će zatim biti provjeravane kvantitativnim istraživanjima“ (Borland, 2001, cit. prema Mejovšek, 2005: 166). Kada govorimo o „različitim metodološkim elementima, koji su na određeni način mogli utjecati na stupanj validnosti analiziranih istraživanja, zasigurno treba govoriti o valjanosti uzorka istraživanja“ (Lamza- Posavec, 1995: 128). „Da bi se ocijenila prikladnost korištenih uzoraka istraživanja i njihov mogući utjecaj na valjanosti dobivenih rezultata, analizom treba obuhvatiti sve bitne elemente planiranja i realizacije uzorka, od definiranja osnovnog skupa, veličine, teritorijalne disperzije i načina izbora, do ispitivanja spontane selekcije i reprezentativnosti realizirane strukture uzorka“ (Lamza- Posavec, 1995: 128). Uzorak u diplomskom radu su listovi *Međimurske novine* i *List Međimurje*, koji iako izlaze jednom tjedno, različitog su sadržaja, formata i starosti. S obzirom da je to uzorak istraživanja, pomnije ćemo približiti konkretne podatke vezane uz navedene listove. U analizi sadržaja i diskursa, zbog kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja moramo odrediti uzorak, a on je „podskup ili dio populacije izdvojen s ciljem njena istraživanja i proučavanja“ (Milas, 2005: 399). List Međimurje najstariji je tjednik u Međimurskoj županiji,

a kontinuirano izlazi od 5. lipnja 1952. godine (www.medjimurje.hr, 2017). Na službenom portalu lista, prema njihovim podacima, *List Međimurje* je najčitaniji lokalni tjednik u Hrvatskoj, s dosegom čitanosti od 63 posto populacije Međimurske županije. Najviša točka naklade bila je u 1997. godini kada je dosegla najvišu točku od 22.000 primjeraka. Prema riječima redakcije, „svrha lista Međimurje je unaprjeđivati društvo stvaranjem, prikupljanjem i distribucijom kvalitetnih vijesti i informacija. Interpretacija događaja i informacija te novinarski integritet koji su temelj rada i ugleda i način na koji opravdavaju povjerenje javnosti i očekivanja čitatelja“ (www.medjimurje.hr, 2017). Direktor je Bojan Benčik, glavna urednica Željka Drljić, pomoćnik glavne urednice Vladimir Trstenjak, a iza njih stoji tim novinara. *List Međimurje* izlazi jednom tjednom, svaki ponedjeljak. List se sastoji od prosječno 56 stranica, koje obuhvaćaju početku i posljednju stranicu. Unutar lista nalaze se kolumne kronološki od početne do posljednje stranice: „naši ljudi“, „aktualnosti“, „zanovijetanja“, „sport“, „oglasi“, „zahvale i sjećanja“, „slobodna radna mjesta“, „sportski zoom“, „crna strana života“, „glas javnosti“, „dobre vibracije“, „pozornica“ i „slobodno vrijeme“, dakle ukupno njih 13. *Međimurske novine* tjednik je kojeg je prvotno pokrenuo međimurski preporoditelj i osloboditelj dr. Ivan Novak 1919. godine, kako bi oslabio djelovanje mađarskog lista „Međimurje“ (Myrakoz) koji je u to doba djelovao (www.wikipedia.hr, 2017). Nažalost zbog prevelike nepismenosti naroda, ubrzo je ugašen. Tek u rujnu 1995. godine novine su ponovno pokrenute u izdanju kakvo i danas poznajemo, a izlaznost je prvo bila petkom pa utorkom, a danas od 2011. godine izlazi ponovno svaki petak. Krajem 2012. godine vlasnici tvrtke Međimurske novine d.o.o. odustali su od izdavanja novina pa su one od početka 2013. godine počele izlaziti u sklopu Media novina d.o.o. Osim tiskanog izdanja, novine djeluju kao portal mnovine.hr koji je ujedno jedan od prvih portala hrvatskog lokalnog tjednika pokrenut 2001. godine. Također, važno je spomenuti da su *Međimurske novine* 2003. godine uvele podlistak za romsku manjinu, koji nažalost nije opstao. Direktor Međimurskih novina je od 2013. godine Tomislav Novak, a glavni urednik od 2009. godine Dejan Zrna. Upravo njihove novinske komentara kasnije ćemo analizirati u analizi sadržaja. Također jedan od glavnih urednika je bio i Josip Šimunko, čije ćemo komentare često sretati u analizi. Novine imaju u prosjeku 56 stranica, uključujući naslovnu i završnu, te ukupno 17 rubrika. Novine započinju rubrikom „aktualno“, slijede „gospodarstvo“, „crna kronika“, „kroz Međimurje“, „poljodjelstvo“, „moj vrt“, „otvoreni stupci“, „mozaik“, „media“, „sport“, „rekreacija“, „nagradni natječaj“, „dobro je znati“, „informativni oglasnik“, „savjeti“, „vremenska prognoza“ i „razbibriga“.

4.1. Jedinica analize sadržaja i diskursa

Kako diplomski rad obuhvaća analize novinskih komentara u listovima *Međimurske novine* i *List Međimurje* kojim se urednici obraćaju javnosti, ali i pisma čitatelja (glas javnosti) koji daju sveobuhvatnu povratnu informaciju, ili tako zvani *feedback* trebamo istaknuti novinski komentar kao formu koju koristimo u analizi. Novinski komentar se često „pogrešno definira kao subjektivna novinska forma, a subjektivnost je obilježje pisanja u kojem je sadržaj više određen onim tko ga piše, nego onim o čemu se piše. Prema tome, komentator treba biti vrlo obrazovan, iskusan i dobro informiran o događaju koji komentira. Obrazovanje i iskustvo trebaju biti u funkciji objektivnosti, a interpretacija podataka svojim postupcima upravo tome služi. Dovođenjem u vezu podataka s hipotezom povećava objektivnost hipoteza, sličnost naših podataka s podacima sličnih istraživanja govori o njihovoj objektivnosti. Podaci prikupljeni na reprezentativnom uzorku odgovarajućom metodom, pomoću valjanih indikatora, u kontroliranih uvjetima objektivniji su nego kad nije tako. Prema tome, i novinski komentator treba slično postupiti kako bi njegov komentar bio što objektivniji“ (Vujević, 2006: 175).

4.2. Cilj i hipoteze istraživanja

U diplomskom radu pokušat ćemo odgovoriti na sljedeće istraživačko pitanje:

„Je li se promijenio stav i mišljenje uredništva *Međimurskih novina* i *Lista Međimurja* o Romima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu?“

Pretpostavka od koje se polazi je da je stav i mišljenje blaže u 2010. godini naspram 2009. kad još nije bila presuda donesena, jer sama činjenica da je Europski sud Romima u Međimurju dodijelio odštetu zbog segregacije u osnovnoj školi daje dojam kako se i samo izvještavanje donekle promijenilo. Također, postoji pretpostavka da je uredništvo nakon presude u 2010. godini pokušalo prikazivati Rome u boljem svjetlu, a ne samo s negativnim prizvukom poput izvještavanja o kriminalnim radnjama, nasilju, nezaposlenosti i besposličarenju.

U radu se polazi od tri hipoteze:

1. Stavovi i mišljenja uredništva prema Romima u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje* promijenila su se nakon presude Europskog suda 2010. godine.
2. U rubrikama „Glas javnosti“ i „Reakcije, komentari, pisma i priopćenja“ građani nisu promijenili svoj stav ili mišljenje bez obzira na presudu Europskog suda.
3. Vidljiva je razlika u davanju mišljenja i komentara redakcija u spomenutim tjednicima *Međimurske novine* i *List Međimurje*, točnije *Međimurske novine* jasno daju urednički osvrt oko mišljenja o događajima vezanima uz Rome.

Veliko vijeće Europskog suda za ljudska prava 16. ožujka 2010. godine u slučaju "Oršuš and Others v. Croatia" s 9 naprama 8 glasova osudilo je Republiku Hrvatsku za kršenje čl.14. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (www.academia.edu, 2017). Svakom od segregiranih učenika dodijeljena je pojedinačna odšteta od 4,500 eura zbog povrede njihovog prava na obrazovanje i diskriminacije na temelju etničke pripadnosti. Naime, 19. veljače 2002. godine petnaestak učenika Roma iz Međimurske županije podnijelo je ustavnu tužbu pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske pozivajući se na opću antidiskriminacijsku klauzulu i jednako pravo na obrazovanje Ustava RH tvrdeći da se radi o segregaciji i smanjenoj mogućnosti učenja. Osnovne škole u Međimurju školske godine 2001./2002. godinu pohađalo je ukupno 865 učenika Roma od kojih je njih 511 bilo odvojeno u posebne romske razrede. Djeca su prema tome bila raspoređena u 24 takva odvojena razreda u četiri osnovne škole „Macinec“, „Podturen“, „Orehovica“ i „Kuršanec“. Glavna i osnovna tvrdnja govorila je da su

romska djeca izdvojena na osnovu nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika koje ih sprečava da prate nastavu. Ustavni sud odbio je tužbu 7. veljače 2007. godine. Također presudi prethodi i jednoglasna prvostupanjska odluka malog vijeća Europskog suda za ljudska prava 17. srpnja 2008. godine kojim je tužba ponovno odbijena. Europski sud je s tom odštetom za segregaciju zapravo dao upozorenje hrvatskim vlastima i stanovništvu kako bi se dogodile pozitivne promjene u suživotu Roma kao nacionalne manjine i Međimuraca kao većinskog hrvatskog stanovništva. Problem koji se javlja u osnovnim školama, dakle u obrazovnom segmentu daje naglasak na važnost obrazovanja, pogotovo romskog djela stanovništva koje prema svim pravnim i zakonskim pogledima moraju imati jednaku šansu na pohađanje škole. Najbolje ćemo to potvrditi analizom članaka iz 2016. godini gdje se vrlo vjerojatno netrpeljivost u izvještavanju i kolumnama uredništva smanjila na minimum, iako u prilog ne ide činjenica da je Čakovec u 2016. godini proglašen najnesigurnijim gradom u Hrvatskoj upravo zbog visoke stope kriminalnih radnji počinjenih od strane romske manjinske populacije u Međimurju (www.dnevnik.hr, 2017).

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prema Igoru Kanižaju, mediji su osnovni izvor informiranja i komunikacijski kanal putem kojeg se informira većina građana demokratskih država i prema tome se stvara općenita percepcija o nekoj nacionalnoj manjini, u ovom slučaju Romima. U većini slučajeva građani nisu u mogućnosti biti bliski ili komunicirati s Romima, to jest naviknuti su biti u kontaktu s osobama istog ili sličnog imovinskog statusa pa tako stvaraju sliku i predodžbu o određenoj problematici putem novina i ostalih medijskih kanala. Tako je predodžba o nacionalnim manjinama stvorena putem medijskih izvješća i novinske selekcije (Kanižaj, 2004: 32).

U ovom djelu diplomskog rada predstaviti će se istraživanje koje obuhvaća analizu diskursa i analizu sadržaja. Za analizu diskursa koristit će se odabrani novinski članci iz *Međimurskih novina* i *Lista Međimurje* koji obuhvaćaju po 12 brojeva u 2009. godini, u 2010. godini i 2016. godini, dakle ukupno 36 brojeva u tri godine s 33 odabranih novinskih komentara o Romima. Istraživanje analizom diskursa postavljeno je na način da se uoči kako navedeni tjednici u novinskim komentarima izvještavaju o Romima u tri navedene godine te njihov položaj i glas u društvu kako bi se stvorila šira slika. Također, analiza diskursa je podijeljena u nekoliko skupina kako bi lakše uočili povezanost predrasuda i stereotipa o Romima, kao nacionalnoj manjini o kojoj se izvještava u poziciji „onog drugog“, gdje smo „mi“ odvojeni od „njih“, to jest gdje su oni drugačiji od nas. Također, važno je napomenuti da nije obuhvaćeno svih 33 komentara, nego samo odabranih deset, sedam iz *Lista Međimurja* i tri iz *Međimurskih novina*.

Analizom sadržaja također su obuhvaćene navedene tri godine, dakle u 36 brojeva analizirani su kvantitativni i kvalitativni podaci kako bi se potvrdile ili opovrgnule hipoteze postavljene ranije u radu. Analiza sadržaja obrađivala se po matrici koja je napravljena kako bi najvjernije prikazala podatke koje želimo istražiti. Matrica je strukturirana od 13 pitanja, po kojima se odgovaralo za svaki od 33 novinskih komentara koji su pronađeni. Matrica će odgovoriti na niz pitanja poput naziva novina i datuma, naslova i vrste novinskog komentara, je li komentar potpisan, na kojem se mjesto nalazi u novinama, njegova veličina, vrsta grafičke opreme, tip naslova, vrijednosni sud komentara, personalizacija, prisutnost stereotipnih sudova i predrasuda o Romima te je li komentar potaknut nekim određenim događajem. Sve to će se grafički prikazati tablicama koje brojčano potvrđuju rezultate iz matrice.

5.1. Analiza diskursa

Analiza diskursa podijeljena je u 4 podskupina, gdje uočavamo da su: 1) Romi žrtve društva i socijalno ugrožena skupina, 2) prikazani kao kriminalci, nasilnici i privilegirana manjina u međimurskom društvu, 3) kao žrtve nacionalizma te 4) kao segregirana skupina u obrazovnom sustavu. U analizi diskursa primijenit će se Van Dijkov ideološki kvadrat mi/oni, jer sam u istraživački rad krenula s pretpostavkom da se navedenu manjinsku zajednicu u novinama predstavlja u negativnom kontekstu, nerijetko kao smetnju u društvu, povezanu s kriminalom i nasiljem u zajednici te da je naglašena kulturna različitost. Ove četiri skupine odabrane su zbog toga jer će one najvjernije prikazati široku sliku medijskog izvještavanja na području Međimurske županije. Također, odabrani članci su grupirani kroz ove četiri podskupine koje Rome spominju u negativnom kontekstu u oba odabrana tjednika. Romi se prikazuju u tekstovima kao oni drugi, upravo zbog toga analiza diskursa najočitije prikazuje analizirane podatke u kojima su sve navedeno: žrtve društva, socijalno ugrožena skupina, prikazivani kao kriminalci, nasilnici, privilegirana manjina, žrtve nacionalizma te segregirana skupina u obrazovnom sustavu. Nadalje, u analizi se može uočiti jasna marginalizacija i diskriminacija Roma u tjednicima koji su prikaz društvene situacije prema manjini u Međimurskoj županiji. U nastavku će se analizirati nekoliko reprezentativnim komentara.

5.1.1. Romi kao teret društva i socijalno ugrožena skupina

Sedam malih samuraja i jedna romska majka

„... U Čakovcu iznesen je podatak da većina romskih obitelji ima sedam do osam djece. Više je sudionika, samih Roma, naglašavalo da je država svojim socijalnim mjerama doprinijela da broj djece u Roma nekritički raste. Izrečeno je da jedna romska obitelj sa sedmero djece ima ukupne prihode računajući dječji doplati oko 7000 kuna ili 1000 eura“ (*Međimurske novine*, 10.3.2009.)

Iz samog naslova novinskog komentara jasno se daje podrugljiva slika o Romima, s podsmjehom se koristiti riječ „mali samuraji“ kao mali ratnici za romsku djecu. Djeca bi prvenstveno trebala biti medijski zaštićena, a ne kako se već u samom naslovu pogrdno iskorištavaju i nazivaju. Iz naslova je također uočen značajan problem u socijalnom pogledu, u kojem romske obitelji imaju velik broj djece, a u tekstu je i priloženo da brojka doseže i do osmero djece, po kojem se državu iskorištava za dobivanje velikih socijalnih pomoći i dječjih doplati. Također, dalje se u tekstu govori o Romima kao neradnicima kojima je „lako

izračunati da je bolje sjediti kod kuće i ništa ne raditi, eventualno zavoditi mlade Romkinje i praviti djecu“. Iz ove rečenice jasno je vidljiv stav novinara koji Romi svrstava u socijalno ugroženu skupinu, koja je doduše, prema njegovim navodima, pametna jer može izračunati da će biti plaćena za nerad. Cjelokupan dojam novinskog komentara ostavlja vidljiv trag frustracije kao posljedica da država ne poduzima oštre mjere kako bi se zaustavimo siromaštvo i brojčano stanje Roma u Međimurskoj županiji. Nadalje, novinar sam napominje kako bi hrvatski sustav funkcionirao kad bi se ogledao na ruski ili kineski model prema kojem samo prvo dijete u obitelji ima maksimalne povlastice, drugo dijete ima beneficije koje može dignuti sa štedne knjižice nakon 18 godina, dok za troje ili više djece ne postoje beneficije nego žive striktno na račun roditelja.

Gdje su Romi tromi?

„... samo smo u jednoj orehovičkoj romskoj obitelji i pronašli poklonjeno računalo i nasmijano dijete za monitorom. U drugim romskim naseljima kompjuterima se izgubio trag. Saznali smo i cijenu za jedno računalo – gajba piva“ (*List Međimurje*, 9.3.2010.)

Kolumnistica u rubrici „Upiremo prstom“ već u naslovu daje doznajanja da se Rome smatra tromima, dakle svrstava ih se u kategoriju socijalno ugroženih, etiketiranih kao neradnika koji krađu drva i prodaju kompjutere koje su dobili do nadležnog Ministarstva. U novinskom komentaru nižu se primjeri u kojima se socijalna pomoć vezana za obroke u školi, poklonjeni kompjuteri uzimaju zdravo za gotovo te se čak i prodaju nauštrb djece. Također, podrugljivo se iznose podaci o krađi drva: „... problematični Piškorovčani, ove su zime, 'pridonijeli' svojoj zajednici te susjede iz Držimurca- Strelca riješili 'viška' stabala iz njihovih šuma.“ Već sama riječ problematični govori o njima kao o onima koji su na teret društva, a riječi pod navodnim znacima govore o ne reagiraju države kad se govori o krađama Roma na području Međimurske županije. Cijeli novinski komentar napisan je u sarkastičnom i podrugljivom tonu gdje Romi ne žele sudjelovati u javnim radovima, ne rade, prodaju imovinu dobivenu od strane države te krađu od svojih susjeda „domaćeg“ stanovništva.

Roma je 6 posto a troše 72 posto socijalne pomoći

„Romska je nacionalna manjina do krajnosti nemotivirana za rad, što im omogućuju različiti oblici pomoći, od socijalne do dječjih doplataka, osiguravajući im pri tom veće prihode nego kad bi radili“ (*List Međimurje*, 6.4.2010.)

U ovom članku radi se o otvorenom pismu premijerki Jadranki Kosor od strane predsjednika Hrvatske čiste stranke prava Međimurja, u rubrici „Glas javnosti“. Već u samom naslovu su izneseni brojčani podaci koji govore o stvarnom stanju u Međimurskoj županiji, te osuđuju državu kad se govori o Romima kao socijalno ugroženoj skupini. Cijelo pismo napisano je u ljutom i hirovitom tonu, s puno uskličnika i brojki koje ukazuju na stanje. S druge strane, jasno je izražen bijes prema Romima kao nacionalnoj manjini koji su prema autoru pisma: „... privilegirana nacionalna manjina, dok je jedini stvarni segregirani narod upravo onaj većinski – hrvatski narod.“ Također, Rome se ponovno odvaja od hrvatskog stanovništva, o njima se piše kao o neradnicima, primateljima socijalne pomoći i dječjeg doplatka koji nenamjenski to koriste na alkohol, privilegirani su što se tiče vrtića i školovanja. Također, ponovno se osuđuje zakon koji se prema riječima autora ne koristiti jednako za sve građane, jer „... čak cijela romska naselja su sagrađena bespravno, i još k tome na državnom zemljištu, a hrvatski zakon ovdje ne pronalazi svoje mjesto.“ U svim pogledima se Rome želi prikazati kao one koji žive na račun države, koriste rupe u zakonu, ne rade i konzumiraju alkohol. Sve to govori o velikom problemu na području Međimurske županije, u kojem su Romi naglašeni u svakom negativnom kontekstu.

5.1.2. Romi kao kriminalci, nasilnici i privilegirana manjina u Međimurju

Romska cesta strave i užasa

„Bojimo se da se ne dogodi zlo, a onda će Romi opet biti 'degradirani', neshvaćeni i diskriminirani od strane 'bijele rase' i opet će krenuti po 'pravdu' u Strasbourg!“ (*Lista Međimurje*, 18.5.2010.)

U naslovu koje su uputila tri čitatelja *Lista Međimurje*, upućuje se da se radi o određenom problemu u kojem se koriste riječi strava i užas koje same po sebi imaju jako negativno značenje. Cijeli komentar čitatelja odnosi se na određenu cestu na kojoj prema njihovim navodima: „...skupine Roma razgovaraju, leže i igraju djeca nogomet kao da je to igralište, šetalište ili 'zborna mjesto', stoje i nerado se sklanjaju kad mi prolazimo.“ Romi su u tekstu ponovno prikazani u negativnom svjetlu, gdje prema svima navodima čitatelja 'smetaju' na cesti, ali se to odnosi na cjelokupnu društvenu situaciju. Tekst odiše negativnim stavom prema Romima koji čak 'smetaju' i na cesti. Također, u tekstu se koristi izraz 'bijela rasa' koja uključuje jasnu rasnu diskriminaciju prema Romima i uzdizanje jedne rase nad drugom što je neprihvatljivo.

Nije segregacija, nego romski teror!

„Kradu i provaljuju uglavnom Romi, ali to u statistici ne piše. Stvari treba nazvati pravim imenom jer Međimurje ima i svoju crnu statistiku kojom se ne bavi niti jedna udruga ili institucija koja barjaktari ljudskim pravima“ (*Lista Međimurje*, 15.5.2010.)

U novinarskom komentaru, autorica teksta jasno govori o Romima kao kriminalcima, nasilnicima kojima se opraštaju zakonski prijestupi. U samoj navedenoj rečenici kradu i provaljuju uglavnom Romi, autorica odvaja Rome i od ostalog stanovništva, etiketira ih i naglašava njihovu problematičnost u društvu. Također, progovara o segregaciji koja je izražena u Međimurskoj županiji jer se Romi stalno odvajaju od ostatka stanovništva. Ona taj problem pokriva s argumentima kojeg naziva „romski teror“ a ta riječ seže u terorizam, dakle Romi svrstava u one koji siju strah i agresiju. Na to se nadovezuje s rečenicom: „U Međimurju na sceni nije nikakva segregacija, već romski problem s kojim se danas susreću svi, od njihovih socijaliziranih sunarodnjaka do većine ostalih stanovnika, i to na svim mjestima - od čekaonica u zdravstvenoj ustanovi, autobusnoj ili željezničkoj stanici do reda na bankomatu.“ Prema

riječima autorice, osim što su kriminalci i nasilnici, oni su problem i smetnja u svim spektrima društva. Ponovno ih odvaja od ostalog stanovništva i proziva ih u negativnom aspektu.

Želim biti Rom!

„Danas je dobro biti Rom. Oni su zaštićeni. Djecu naštancaju, ne rade, dječji doplatok dobiju, ne kupuju građevinska zemljišta, ne plaćaju komunalne naknade, opijaju se, bahate se, uživaju, rade nered tako da policija ima što raditi. Oni su glavni“ (*List Međimurje*, 7.12.2010.)

Sam naslov čitateljskog komentara, ali i ostatak teksta napisan je u sarkastičnom tonu, u kojem je čitateljica nizom primjera navela svoju socijalnu situaciju uspoređujući ju s romskom. U ovom pismu čitatelja, Romi se navode kao privilegirana manjinska skupina u međimurskom društvu u kojem se navode riječi poput ne rade, „naštancaju“ djecu što govori o jakoj diskriminaciji koja je u tekstu izražena. Ponovno su Romi etiketirani kao neradnici, agresivci, kriminalci koji samo „uživaju“ u socijalnim povlasticama koje im zakon omogućuje. Odvojeni su kao oni „drugi“ u društvu, gdje smo mi „bolji“ jer moramo pošteno raditi i poštivati zakone, dok su oni sve ostalo negativno „drugo“. Ljutnja je u tekstu vidljiva, koriste se uskliknici, podebljanje riječi poput jadnik i Rom, koje ponovno daju negativnu sliku i stvaraju određen trend u kojem su Romi loši i glavni krivci za probleme u društvu. Također, treba posebnu pozornost obratiti na riječi „naštancaju djecu“ jer tim odabirom riječi čitateljica vrijeđa obitelj, djecu i Rome jer prema njezinim navodima oni ništa drugo ne rade nego djecu koja su ponovno u medijima izložena, a ne zaštićena. Sve su to jasni pokazatelji šire slike koju u javnost pridonose čitatelji, a mediji ih brane i plasiraju u novine te time stvaraju javno mišljenje.

5.1.3. Romi kao žrtve nacionalizma

Zašto 'mrziti Cigane' ili što je globalizacija

„Drugim riječima, onaj tko u Međimurju 'mrzi Cigane' nije nacionalistički fundamentalist, jer mu nedostaje istinsko uvjerenje mržnje s pozicija vlastite superiornosti. On zapravo mrzi sam sebe, a da to ne zna, jer nije dovoljno brzo učinjeno sve što je nužno da se izbjegne romski problem, a glavni krivac je država, iako je ona već puno učinila“ (*Međimurske novine*, 7.7.2009.)

Naslov novinskog komentara u sebi sadrži dvije ključne riječi, mrziti i Cigan, koje su u svojem značenju govor mržnje. „Mrziti“ ukazuje na jasan problem u današnjem društvu prema nacionalnom manjini Roma, dok riječ „Cigan“ prelazi u sferu rasne diskriminacije gdje se Rome etiketira pogrdnim nazivom. U cjelokupnom kontekstu novinskog komentara radi se o Facebook sloganu „Mrziti Cigane“, uz dopunu „Ne želimo Rome u Međimurju“ koja je u kratkom vremenskom periodu dosegla veliki broj pratitelja stranice. Ovdje se ne radi samo o autorskom iskazu, već o javnom istupu protiv Roma od strane građana Međimurske županije, koja govori o mržnji prema nacionalnoj manjini koja je zabrinjavajuća. S druge strane, autor govori o problematici getoiziranja Roma, nepoznavanju standardnog hrvatskog, ali i nepoznavanju materinskog „bajškog“ jezika koji djeci stvara probleme u pohađanju nastave. Također, Romi su u tekstu ponovno odvojeni od ostalog stanovništva, i to ne samo odrasli nego i djeca: „Najveći je problem što ne postoji sustav za one učenike koji zaostaju i zbog roditeljske nebrige. Za takve učenike najbolje bi bilo urediti jednu osnovnu školu s cjelodnevnim boravkom zatvorenog tipa, poput internata, gdje bi djeca išla kući samo vikendom, a kako bi ih primoralo da nauče hrvatski i steknu obrazovne navike.“ Prema autoru, za romsku djecu bi trebalo napraviti zatvoreni tip školstva kako bi mogli steći „normalne“ i „bolje“ uvjete za život. U ovom tekstu, diskriminacija, netolerancija i netrpeljivost od svih strana je i više nego izražena te problematična. Negativan stav prožet je cijelim tekstom, ponovno se proziva država koja nije učinila dovoljno kako bi stvorili uvjeti obrazovanja, smanjenje kriminaliteta na području Međimurske županije.

5.1.4. Romi kao segregirana skupina u obrazovnom sustavu

KOME ŠKOLA?!

„Iz razreda i nastave se udaljavaju svojevolumno, uništavaju električne prekidače i utičnice, stolce, klupe, školjke i ostalo što im se ne 'svidi'. Na te sve ispade, učitelj, radnik na održavanju, čistačice, moraju mirno promatrati i ne protiviti se, jer u protivnom zovu roditelja, a on odmah socijalnog radnika, MUP itd.“ (*List Međimurje*, 16.6.2009.)

Novinski komentar upućen je javnosti i tadašnjoj premijerki Jadranki Kosor u rubrici „Glas javnosti“, gdje se mještani Kaštelanske ulice u Pribislavcu obraćaju protiv Roma koji su prema njihovom iskazu problematična skupina i na području školstva. Sam naslov je napisan velikim tiskanim slovima s uskličnikom i upitnikom i već se samo iz toga da iščitati glasna prozivka protiv Roma. Nadalje, tekst je prožet nabrajanjima koje se odnose na probleme koji „mali Romi“ rade u školi i time remete mir i red i u njoj i izvan nje. Učitelji su u ovom tekstu prikazani kao žrtve jer: „Oko škole i po prozorima, dok traje nastava lupaju, uključuju mobitele, urlaju, a ako učitelj to želi prekinuti, slijedi rafal prijetnji, psovki i ostalih nemilih scena.“ Dakle iz svega priloženog, ponovno se susrećemo u tekstu s optužbama protiv djece koja su javno izložena u negativnom kontekstu. Mještani prozivaju pravnu državu i zakon koji po tom pitanju ništa ne radi jer se ovakve situacije prema njima svakodnevno događaju. Osim izložene problematike o Romima, prozivaju se djeca koja rade nemir i ometaju nastavu. Romi su i u ovom segmentu vidno segregirani i prikazani kao problematična skupina koja čini sve kako bi ometala nastavu i radila prekršaje.

Opet smo optuženi za diskriminaciju

„Ostaje i činjenica da je prohodnost Roma kroz odgojno-obrazovni sustav na vrlo niskoj razini i da oni u većini slučajeva ne uspijevaju završiti ni osnovnu, a kamoli srednju školu kojom bi stekli zvanje potrebno na tržištu rada“ (*List Međimurje*, 3.11.2009.)

U samom naslovu se pojavljuje riječ diskriminacija, a ona se odnosi na činjenicu da su zbog odnosa prema Romima Međimurci redovito optuženi od strane države. Cijeli tekst kojeg komentira jedan od novinarskih suradnika odnosi se na projekt „Podizanje lokalnih glasova na državnu razinu“ gdje su različiti predstavnici iz romskih, ali i drugih udruga govorili o proklamiranju antidiskriminacijskog zakona. Pokriveno je više segmenata diskriminacije koja se provodi prema Romima kao manjinskom stanovništvu u Međimurskoj županiji, ali jedna od

jasnijih je ona jezična gdje smo „mi“ bijela rasa dok su „oni“ crna. Ovo spada u rasnu i jezičnu diskriminaciju koja se osim što se upotrijebila u tekstu, upotrebljava i u stvarnom životnom i društvenom okruženju. Nadalje, jedan od problema koji se spominju su oni u školstvu, gdje su Romi prikazani kao oni koji čak ne završe ni osnovnu školu, iako imaju sve navedene uvjete da to postignu. Autor novinskog komentara na kraju proziva državu, koja prema njegovim riječima: „Najbolji je ulog u najmlađe i njihovo kvalitetno obrazovanje jer se samo na taj način situacija može mijenjati iz temelja.“ Rome se i u ovom tekstu odvaja od lokalnog stanovništva, prikazani su kao segregirana skupina koja prima socijalnu pomoć, obrazovanje koje im je ponuđeno ne žele pozitivno iskoristiti, dakle prikazani su u negativnom kontekstu.

Politika i roditelji se baš ne slažu

„Cijena getoizacije Roma, na žalost ima i svoju drugu stranu, Romi zbog nepoznavanja hrvatskog jezika i uvjeta u kojima žive savladavaju školski program znatno sporije nego ostala djeca. To se znalo i prije, no, sad je, a pogotovo nakon presude o diskriminacije, postalo još očiglednije. Roditelji djece hrvatske nacionalnosti pak žele da im djeca idu u što bolje škole i razrede“ (*Međimurske novine*, 20.4.2010.)

U ovom odlomku novinskog komentara spominju se pojmovi poput getoiziranja, diskriminacije i hrvatske nacionalnosti koji su prisutni na svim razinama segregacije Roma u Međimurskoj županiji, pa tako i u onom najbitnijem, a to je školstvo. Romska djeca stavljena su u poziciju onih drugih, koji su romske, a ne hrvatske nacionalnosti, koji sporije uče i ne mogu pratiti školski program. Također, ovdje su Romi jasno odvojeni u segmentu biranja škola i segregacije jer iz priložene rečenice, roditelji naglašeno hrvatske nacionalnosti žele da njihova djeca idu u bolje škole i razrede, dakle u one u kojima nema Roma. To je jasna rasna diskriminacija u kojoj su romska djeca odvojena od ostale, ne samo u pogledu školstva nego i u životnim uvjetima koji su znatno slabiji. Autor novinskog komentara nudi rigorozna rješenja za problematiku romske djece u školama: „.. da učenici Romi cijelo vrijeme boravka u školi pojačano uče hrvatski i da se posebnim programima jamči njihovo dobro obrazovanje i da te škole postanu elitne i privlačne za sve. Drugi odgovor je nešto složeniji, da se učenici Romi zbog socijalizacije rasporede na sve osnovne škole u Međimurju bez izuzetaka, kako bi ponovno postali manjina u osnovnim školama.“ Autor koristi riječ posebni, po čemu ih odvaja od svih ostalih, jer prema njemu je rješenje problema u školstvu takvo da se romska djeca vidno

moraju odvojiti od ostale. Time se djecu želi udaljiti od nastave i tretirati ih se na drugačiji način, što nas ponovno dovodi do vidne diskriminacije.

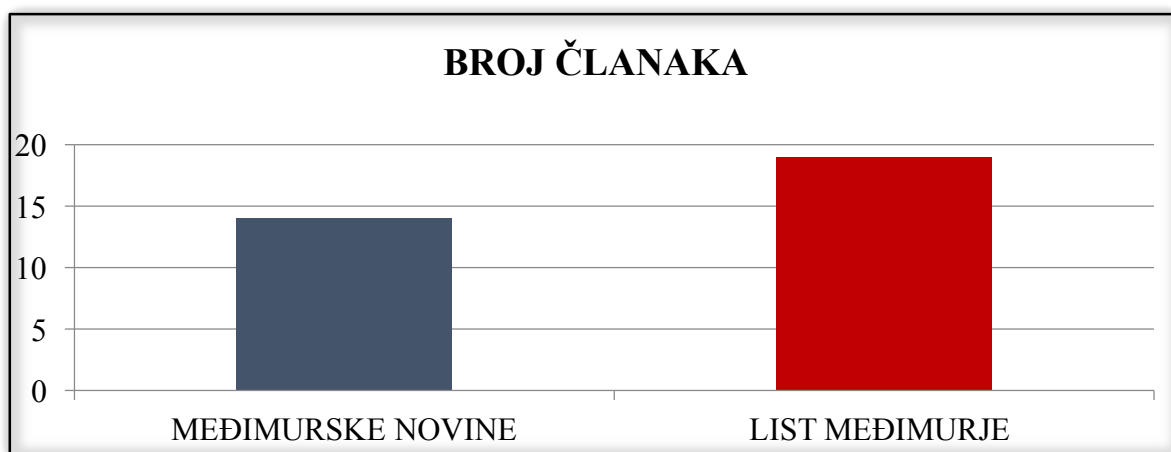
6. ANALIZA SADRŽAJA NOVINSKIH KOMENTARA I PISAMA ČITATELJA

Analiza sadržaja rađena je prema matrici koja se sastoji od 13 pitanja i 33 analizirana komentara iz *Lista Međimurja* i *Međimurskih novina*. Analizom ćemo pokušati potvrditi ili opovrgnuti hipoteze postavljene ranije u diplomskom radu, kvantitativnim i kvalitativnim rezultatima, prikazanima grafički i opisno. Pomoću matrice ispitao se naziv novina i datum, naslov, vrste novinskog komentara koji je mogao biti komentar novinara, komentar redakcije, pismo čitatelja ili anketa građana, je li komentar potpisan imenom i prezimenom, inicijalima, kao redakcija ili nije potpisan, na kojem se mjestu nalazi u novinama, u sklopu rubrike „Komentari“, rubrike „Pisma čitatelja“, zasebno ili kao uvodnik, veličina novinskog komentara (koji je mogao biti određen kao ¼ stranice, ¼ do ½ stranice, ½ stranice, 1 stranica ili više od 1 stranice), vrsta grafičke opreme (fotografija, ilustracija, tablice ili grafovi te ostalo), tip naslova (informativan, senzacionalistički, kritički ili ga je teško odrediti), vrijednosni sud komentara (je li pozitivno ili negativno intoniran), personalizacija to jest spominje li se konkretna osoba imenom i prezimenom ili se ne spominje, prisutnost stereotipnih sudova i predrasuda o Romima, te je li komentar potaknut konkretnim događajem.

6.1. Interpretacija rezultata

Analizirajući ukupno 33 članaka o Romima u novinskim komentarima kroz tri godine, 2009., 2010. i 2016., saznalo se da je broj novinskih komentara veći u *Listu Međimurje*, točnije njih 19, što je u postocima i u grafikonu 1. 58% dok ih je u *Međimurskim novinama* 14, dakle 42%.

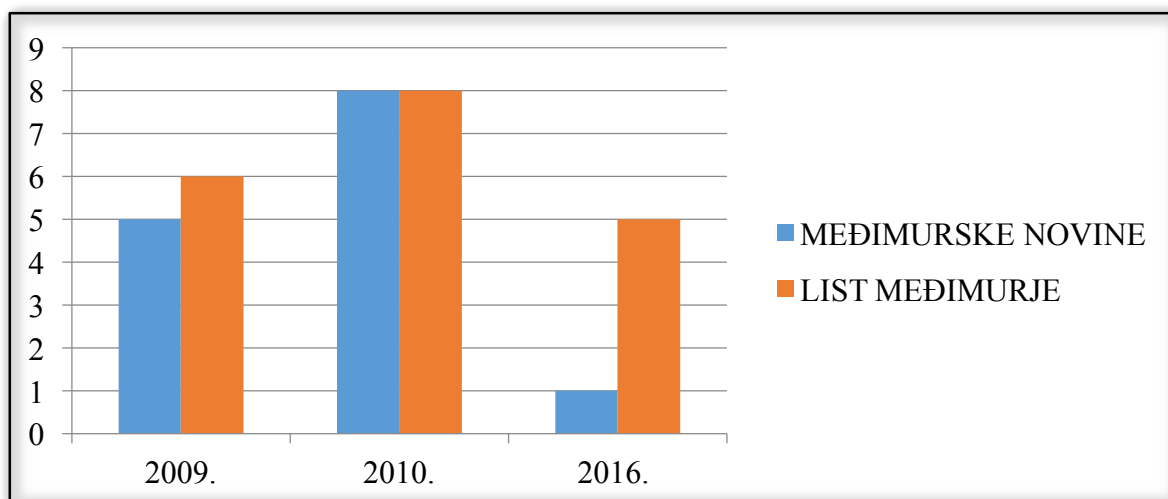
Grafikon 1. Broj članaka u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje* od ukupno 33 novinska komentara

Izvor: autor

Također, analizirani podaci su rađeni u tri godine, 2009., 2010. i 2016. i prema tome je u 2009. godini pet novinskih komentara bilo u *Međimurskim novinama*, dok ih je šest bilo u *Listu Međimurje*, 2010. je bilo podjednako, dakle osam članaka i u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*, te u 2016. prednjači *List Međimurje* gdje ih je bilo ukupno pet dok je samo jedan bio u *Međimurskim novinama*. To ukazuje da se broj novinskih komentara drastično smanjio u *Međimurskim novinama* u 2016. naspram 2009. i 2010. godine, dok je u *Listu Međimurje* relativno visok broj komentara u sve tri godine.

Grafikon 2. Broj članaka po godinama u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

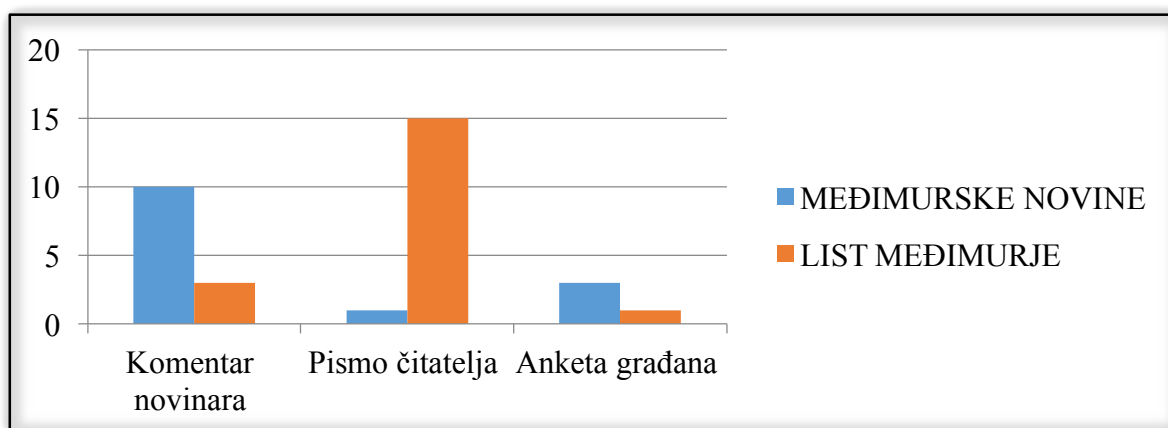

Izvor: autor

Vrsta komentara

Prema izrađenoj matrici, vrsta komentara pokazuje radi li se o komentaru novinara, komentaru redakcije, pismu čitatelja ili anketi građana. Prema analiziranim podacima, u *Međimurskim novinama* bilo je ukupno 10 novinskih komentara u tri navedene godine, jedno pismo čitatelja i tri građanske ankete, u *Listu Međimurje* tri su komentara novinara, 15 pisma čitatelja i jedan anketa građana. Prema vidljivim rezultatima možemo zaključiti da je više novinarskih komentara bilo u *Međimurskim novinama*, ali je zato više pisma čitatelja bilo u *Listu Međimurje*. To govori o činjenici da su Rome u *Međimurskim novinama* više komentirali novinari, ali u *Listu Međimurju* su građani više sudjelovali u komentarima vezanima uz Rome. Pisma čitatelja je najviše u *Listu Međimurje* jer povijesno gledano građani najviše kupuju taj tjednik, a prema svemu su slobodniji javljanju redakciji i pisanju svojih komentara. *Međimurske novine* više su kritički tjednik u kojem novinari iznose svoja mišljenja i stavove, pa prema tome ima i manji broj pisama čitatelja.

Grafikon 3. Broj komentara, pisma čitatelja i ankete građana u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

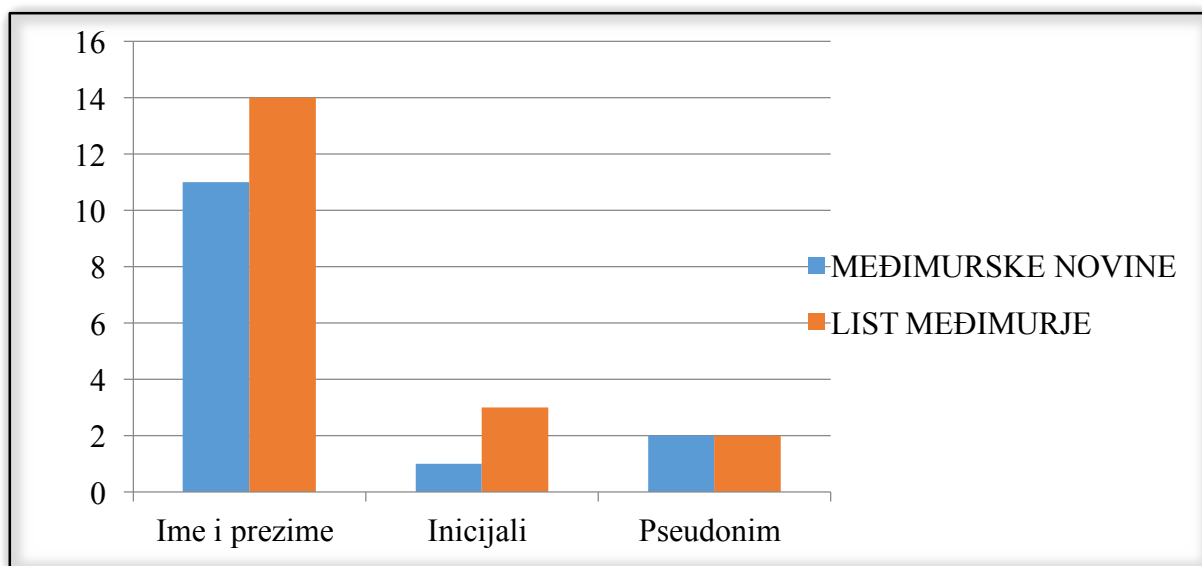

Izvor: autor

Potpis novinskog komentara

Uvidom u analizirajuće podatke, novinski komentari su bili potpisani imenom i prezimenom, inicijalima, potpisom redakcije, pseudonimom ili nisu uopće bili potpisani. Prema podacima, imenom i prezimenom je bilo potpisano 11 novinskih komentara u *Međimurskim novinama* a 14 u *Listu Međimurje*, inicijalima samo jedan potpis u *Međimurskim novinama* i tri u *Listu Međimurje*, te pseudonimom podjednako, dva u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*. Niti jedan novinski komentar nije bio potpisan u ime redakcije, te niti jedan nije bio ne potpisan, što govori da novinari nemaju problema izražavati svoje mišljenje ili stavove pod vlastitim imenom i prezimenom.

Grafikon 4. Potpis novinskih komentara u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

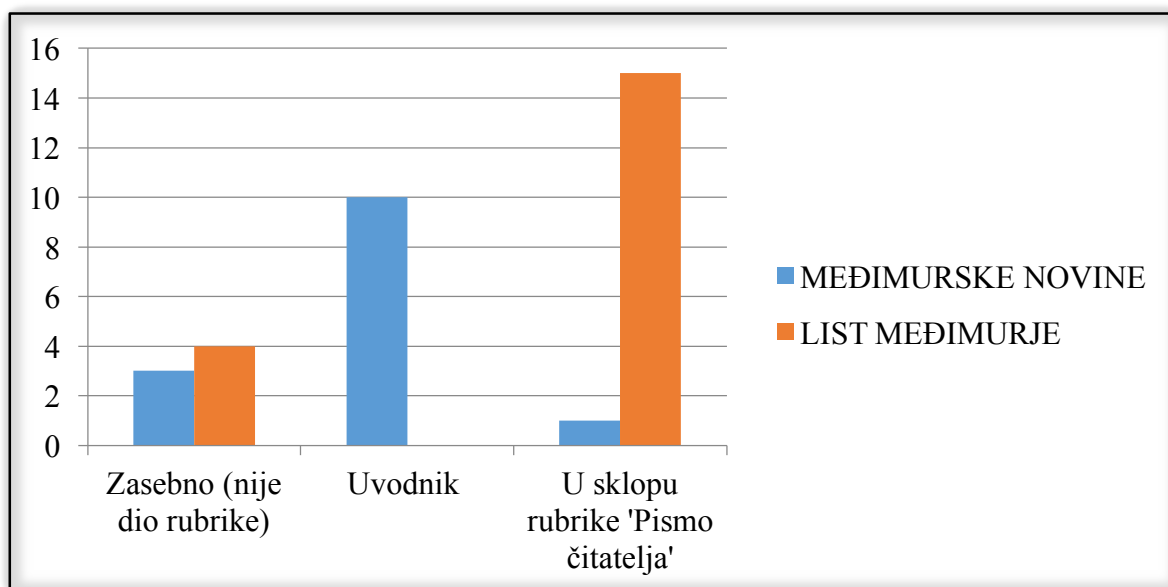
Izvor: autor

Mjesto novinskih komentara

Komentar u novinama je prema napravljenoj matrici za analizu podataka mogao biti smješten u sklopu rubrike „Komentari“, u sklopu rubrike „Pismo čitatelja“, zasebno (nije dio rubrike) ili kao uvodnik. Analizirajući podatke, niti jedan novinski komentar nije smješten u sklopu rubrike „Komentari“, ali zato je u sklopu rubrike „Pismo čitatelja“ broj komentara bio jedan u *Međimurskim novinama* i čak 15 u *Listu Međimurje*, zasebno (nije dio rubrike) je tri komentara u *Međimurskim novinama*, a četiri u *Listu Međimurje*, dok je u uvodniku svoje mjesto našlo 10 u *Međimurskim novinama*, a ni jedan u *Listu Međimurje*. Ti obrađeni podaci se poklapaju s vrstom komentara gore navedenih, jer je u *Listu Međimurje* najviše novinskih komentara kao pisma čitatelja, dok je najviše komentara u *Međimurskim novinama* onih koji su u uvodniku s komentarima novinara. Također, ovdje je jasno vidljiv podatak koji se poklapa s navedenim u grafikonu 3. gdje u *Listu Međimurje* prevladavaju pisma čitatelja u rubrici „Pismo čitatelja“. Tom tjedniku vrlo je značajna interakcija između čitatelja i samih novina u kojima imaju mogućnost izražavati svoje mišljenje i stavove. S druge strane, *Međimurske novine* koje su više kritički tjednik u kojem dominiraju gospodarske, ekonomske i političke teme, najviše

komentara su od novinara koji svoj čvrst stav i mišljenje izražavaju odmah na početku novina u uvodniku.

Grafikon 5. Mjesto novinskih komentara u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

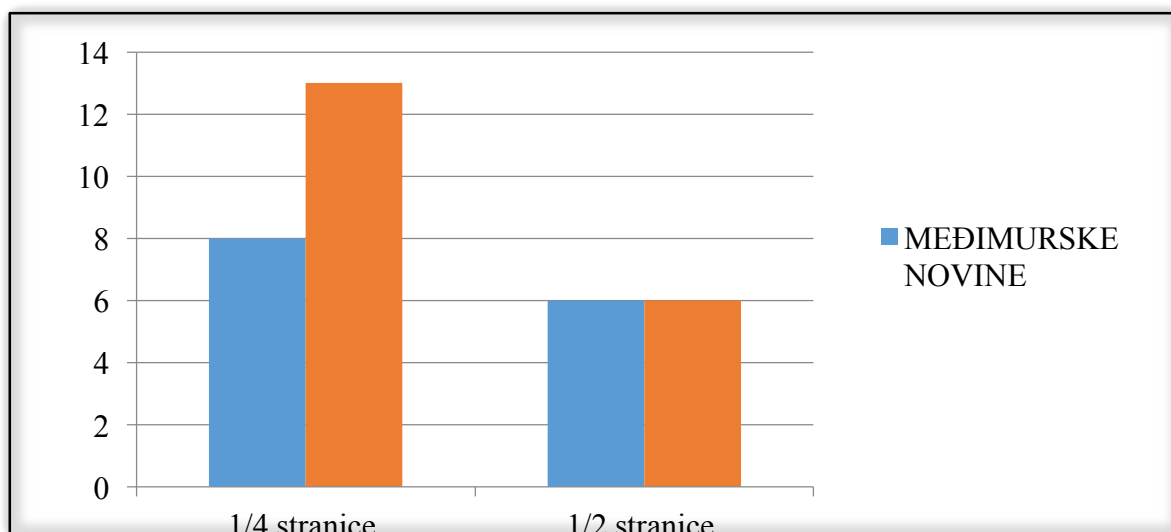

Izvor: autor

Veličina novinskog komentara

U matrici od navedenih veličina $\frac{1}{4}$ stranice, $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ stranice, $\frac{1}{2}$ stranice, 1 stranica i više od 1 stranice, prema obrađenim podacima dobiveni rezultati se odnose samo na $\frac{1}{4}$ stranice i $\frac{1}{2}$ stranice teksta u novinskim komentarima. $\frac{1}{4}$ stranice zauzima osam tekstova u *Međimurskim novinama* i 13 u *Listu Međimurje*, dok je $\frac{1}{2}$ stranice podjednaka, šest tekstova u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*.

Grafikon 6. Veličina novinskog komentara u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

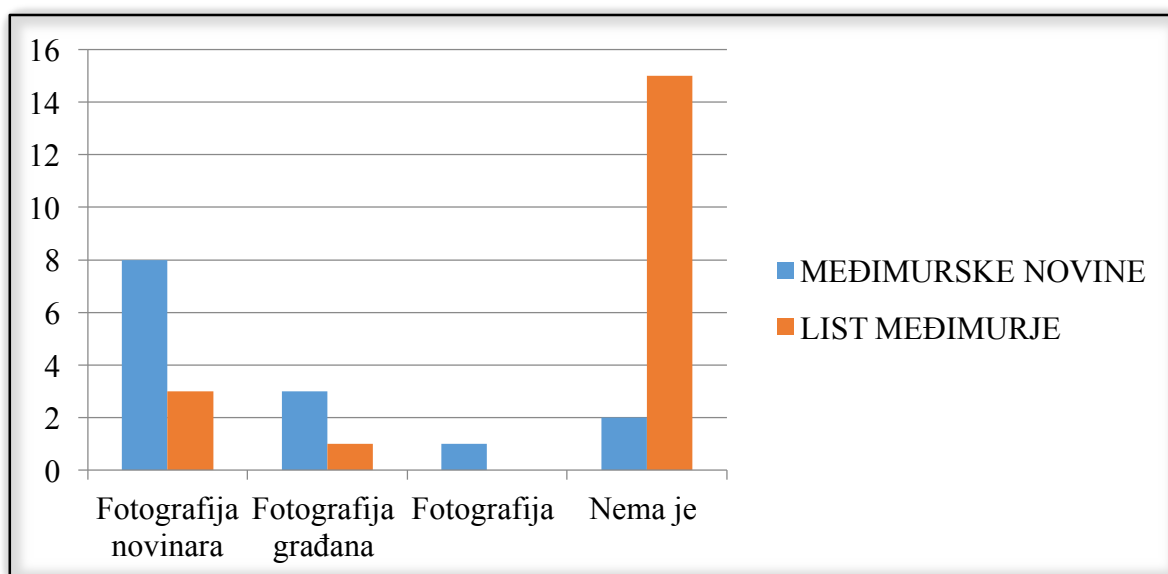

Izvor: autor

Vrsta grafičke opreme novinskog komentara

Prema analiziranim podacima iz navedene matrice, vrsta grafičke opreme sastojali se od fotografije, ilustracija (crteža), grafika (tablica ili grafova), ostalog ili je nema. Prema dobivenim rezultatima, fotografija je samo jedna u *Međimurskim novinama*, nema je u dva novinska komentara u *Međimurskim novinama*, dok je 15 u *Listu Međimurje*, a od ostalih je osam fotografija novinara u *Međimurskim novinama* i tri u *Listu Međimurje*, te tri fotografije građana u *Međimurskim novinama* i jedan u *Listu Međimurje*.

Grafikon 7. Vrsta grafičke opreme u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

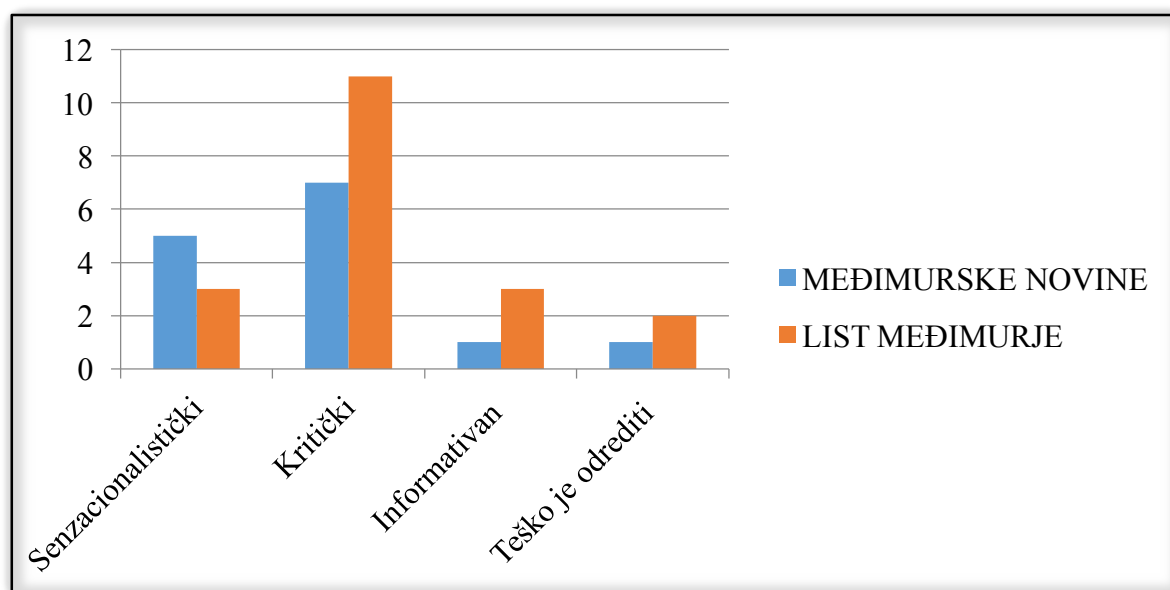

Izvor: autor

Tip naslova novinskih komentara

Tipovi naslova novinskih komentara su prema matrici bili postavljeni kao informativni, senzacionalistički, kritički ili ih je bilo teško odrediti. Prema obrađenim podacima analize, informativan je jedan naslov u *Međimurskim novinama*, tri u *Listu Međimurje*, senzacionalističkih je pet u *Međimurskim novinama* i tri u *Listu Međimurje*, kritičkih sedam u *Međimurskim novinama* i 11 u *Listu Međimurje*, te ih je teško odrediti jedan u *Međimurskim novinama* i dva u *Listu Međimurje*. Prema podacima možemo zaključiti da je najviše senzacionalističkih i kritičkih naslova o Romima u navedenim novinama, a ta činjenica govori o samom stavu novinara i urednika koji Rome prikazuju u senzacionalističkom i kritičkom tonu. Informativnih naslova je manje, a oni govore o određenim događajima, dok je bilo i onih koje je bilo teško odrediti jer ne pripadaju ni jednoj od navedenih formulacija.

Grafikon 8. Tip naslova novinskih komentara u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

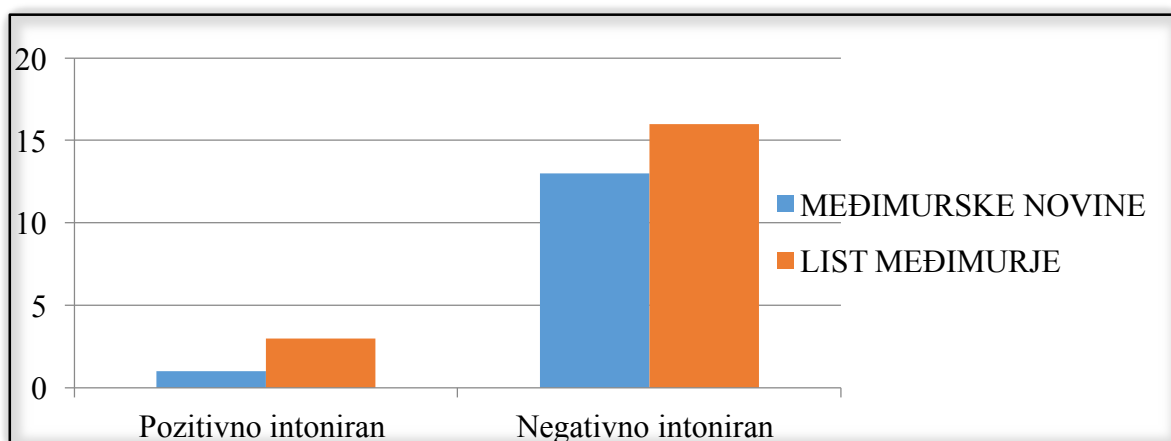

Izvor: autor

Vrijednosni sud komentara

Vrijednosni sud novinskih komentara prema matrici može biti pozitivno i negativno intoniran. Pozitivno intonirano je svega jedan komentar u *Međimurskim novinama* i tri u *Listu Međimurje*, dok je negativno intoniranih 13 u *Međimurskim novinama* i 16 u *Listu Međimurje*. Ovaj podatak govori o tonu izvještavanja novina prema Romima u Međimurskoj županiji, iz kojeg vidimo da je drastična razlika u rezultatima, to jest skoro su svi negativno intonirani, dok je mali broj onih pozitivnih.

Grafikon 9. Vrijednosni sud novinskih komentara u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

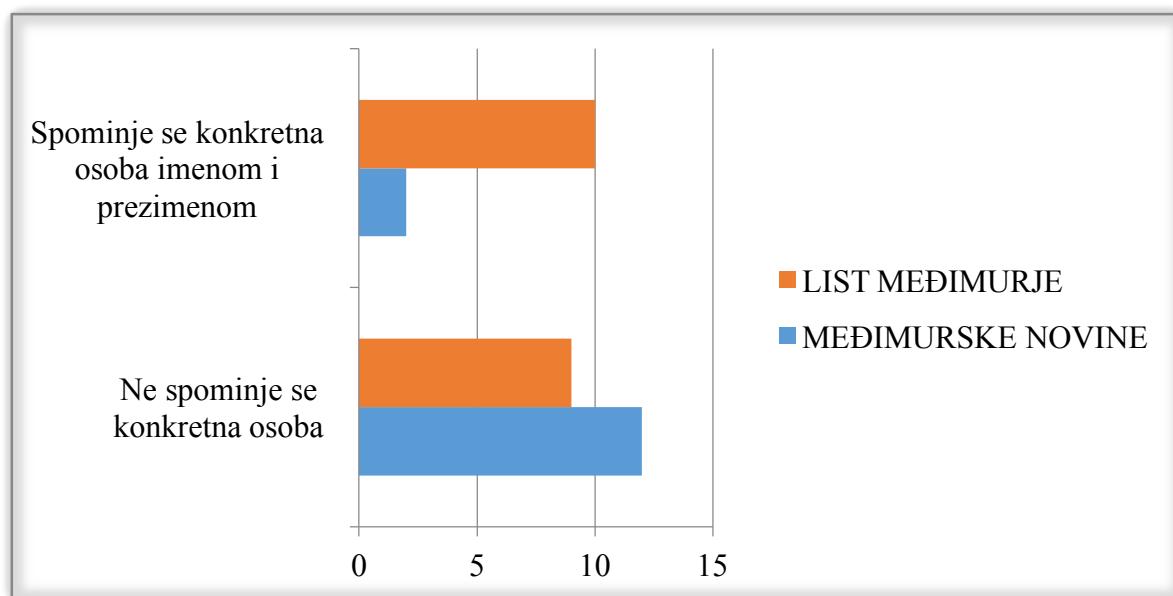

Izvor: autor

Personalizacija u novinskim komentarima

Prema navedenim analiziranim podacima, u 12 slučajeva se ne spominje konkretna osoba u *Međimurskim novinama*, a devet u *Listu Međimurje*, dok se dva puta spominje konkretna osoba imenom i prezimenom u *Međimurskim novinama*, a 10 puta u *Listu Međimurje*.

Grafikon 10. Vrijednosni sud u novinskim komentarima u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

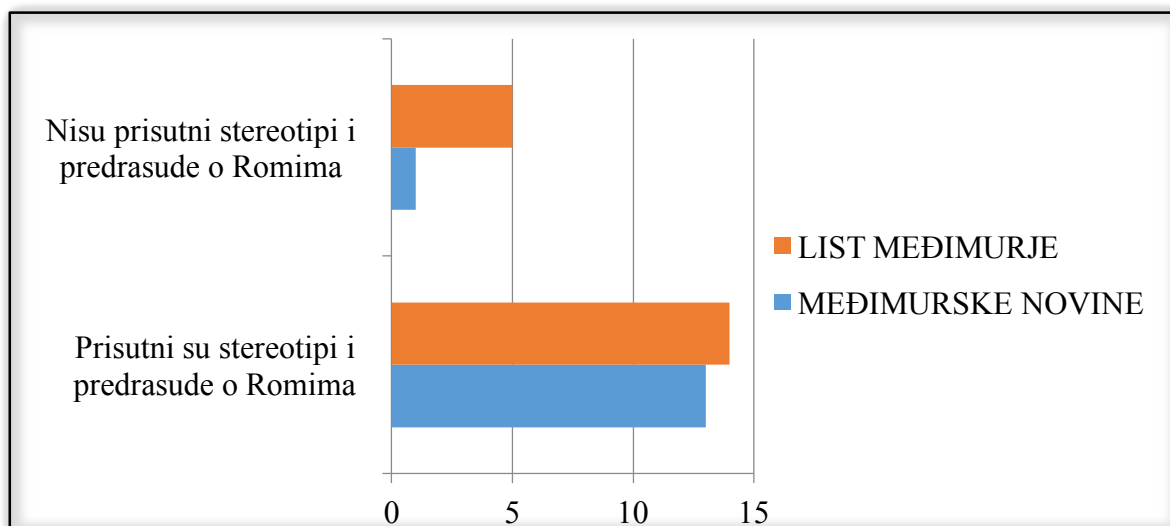

Izvor: autor

Stereotipi i predrasude o Romima

Prema podacima, stereotipi i predrasude prema Romima su jake, u *Međimurskim novinama* se javljaju u 13 novinskih komentara, a u *Listu Međimurje* u 14, a nisu prisutni u jednom novinskom komentaru u *Međimurskim novinama* i pet u *Listu Međimurje*. Prema tim podacima vidimo visoku prisutnost stereotipa i predrasuda o Romima u novinskom izvještavanju.

Grafikon 11. Prisutnost stereotipa i predrasuda o Romima u novinskim komentarima

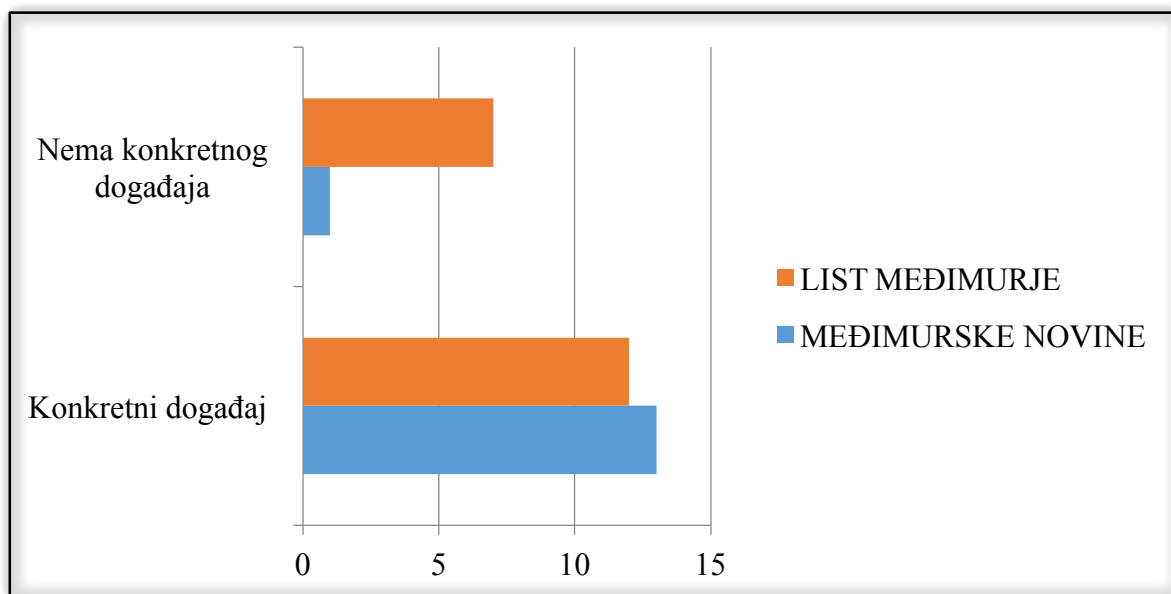

Izvor: autor

Konkretni događaji u novinskim komentarima

U ovom djelu analize govorimo o tome jesu li komentari pokrenuti konkretnim događajima. Prema obrađenim podacima, 13 je konkretnih događaja u *Međimurskim novinama*, a 14 u *Listu Međimurje*, dok nije bilo konkretnog događaja u jednom novinskom komentaru u *Međimurskim novinama*, a sedam u *Listu Međimurje*. Prema navedenim podacima vidimo da je skoro podjednak broj događaja pokrenuo novinske komentare, dok ih u manjem broju nije bilo. S obzirom da se određeni konkretni događaji ponavljaju u jednim i drugim novinama, njih sam grupirala u posebne podatke koji će se prikazati u zasebnoj tablici.

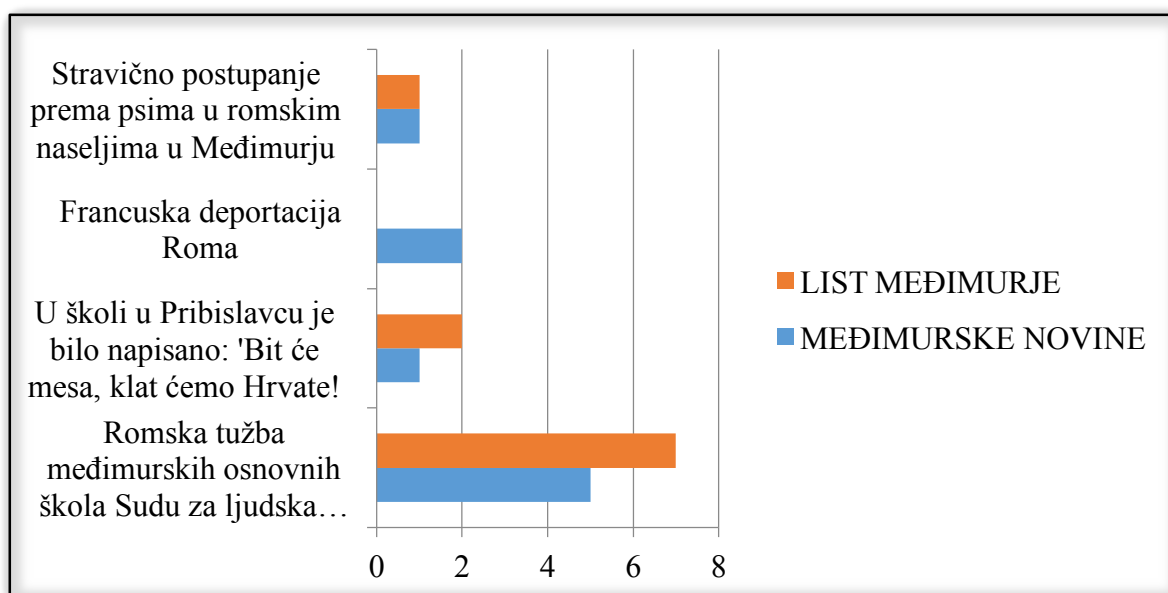
Grafikon 12. Konkretni događaji koji su pokretači novinskih komentara

Izvor: autor

Nadalje, izdvojeni konkretni događaji koji se ponavljaju u većem broju u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje* su „romska tužba međimurskih osnovnih škola Sudu za ljudska prava u Strasbourgu“, točnije pet novinskih komentara u *Međimurskim novinama* i sedam u *Listu Međimurje*, novinski komentari pokrenuti događajem gdje je u školi u Pribislavcu bilo napisano: „Bit će mesa, klat ćemo Hrvate!“ jedan komentar u *Međimurskim novinama* i dva u *Listu Međimurje*, „Francuska deportacija Roma“ se spominje dva puta u *Međimurskim novinama*, dok se u *Listu Međimurje* ne spominje, te „stravično postupanje prema psima u romskim naseljima“ podjednako jedan puta u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*.

Grafikon 13. Navedeni određeni konkretni događaji koji su pokretači novinskim komentara u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*

Izvor: autor

Pregled hipoteza

Iz svih navedenih podataka možemo zaključiti da je više novinskih komentara prisutno u *Listu Međimurje*, dok je najveći broj komentara prisutan 2010. godine. U 2016. godini broj novinskih komentara o Romima se smanjuje. Prema ostalim podacima, najveći broj komentara novinara prisutan je u *Međimurskim novinama*, dok je najviše pisma čitatelja u *Listu Međimurje*. To govori o različitoj konceptualizaciji novina, prema kojima je više uredničkih i novinarskih komentara u *Međimurskim novinama* koji uglavnom imaju senzacionalističke naslove, dok je u rubrici „Pismo čitatelja“ taj broj veći u *Listu Međimurje* gdje se rijetko govori o Romima u uvodniku i samom osvrtu novinara. Građani se više pojavljuju u *Listu Međimurje* gdje otvorenim pismima progovaraju o problematizaciji Roma u Međimurskoj županiji, dok u *Međimurskim novinama* se više pojavljuju u anketama građana, gdje je o Romima pozitivniji stav te manje predrasuda i stereotipa. Ipak, većina novinskih komentara je prožeta predrasudama i stereotipima o Romima, a prema tome je i vrijednosni sud komentara negativnije intoniran i u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*. Grafička oprema uglavnom prikazuje sliku novinara pored novinskog komentara, dok je u velikoj većini slučajeva niti nema. Konkretni događaji su zanimljiv podatak za analizu diplomskog rada, jer se iz dobivenih podataka romska tužba osnovnih međimurskih škola Sudu za ljudska prava u

Strasbourg provlači 2009. i 2010. godinu što nam pokazuje aktualnost teme koja je prožeta kroz novinske komentare. Nadalje, nakon provedene cjelokupne detaljne analize podataka možemo vidjeti jesu li potvrđene ili opovrgnute hipoteze postavljene u diplomskom radu. Prema dobivenim rezultatima stavovi i mišljenja uredništva prema Romima su se promijenila nakon presude Europskog suda za ljudska prava 2010. godine, a to nam govori podatak da je smanjen broj članaka o Romima u 2016. godini, točnije samo jedan članak se odnosi na Rome u *Međimurskim novinama*, pet u *Listu Međimurje*, dok ih je u 2009. godini bilo ukupno 11, pet u *Međimurskim novinama* i šest u *Listu Međimurje*, dok je u 2010. ukupno 16 novinskih komentara, podjednako osam u oba tjednika. Druga hipoteza u rubrikama „Glas javnosti“ i „Reakcije, komentari, pisma i priopćenja“ da građani nisu promijenili svoj stav ili mišljenje bez obzira na presudu Europskog suda također je potvrđena, jer iako je prema provedenim anketama od četiri navedene samo jedna provedena u 2016. godini, dok su ostale provedene u 2009. ili 2010. godini, u svim navedenim pismima i anketama građani izražavaju negativan stav prema Romima, dakle građani nisu drastično promijenili svoj stav ili mišljenje prema Romima. Treća hipoteza se odnosi na vidljivu razliku u davanju mišljenja i komentara redakcije u spomenutim tjednicima, točnije *Međimurske novine* jasno daju urednički osvrt oko mišljenja o događajima vezanima uz Rome. Ta je hipoteza također potvrđena, jer prema analiziranim podacima veći je broj novinskih i uredničkih komentara u *Međimurskim novinama*, nego *Listu Međimurje* prema kojem je velik broj novinskih komentara u rubrici „Pisma čitatelja“. *Međimurske novine* imaju 10 novinskih komentara u tri analizirane godine, dok *List Međimurje* ima samo tri komentara novinara kroz tri godine. Taj podatak govori da su *Međimurske novine* više kritičan tjednik u kojem novinari slobodnije izražavaju svoje stavove i mišljenja prema Romima, dok se *List Međimurje* više okreće komentarima i pismima čitatelja.

7. ZAKLJUČAK

U diplomskom radu „Medijska slika međimurskih Roma: Analiza novinarskih, uredničkih i čitateljskih stavova i mišljenja u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*“ sve tri postavljene hipoteze su potvrđene. *Međimurske novine* i *List Međimurje* najveći su tjednici u Međimurskoj županiji i prema tome relevantni za istraživanje provedeno u diplomskom radu putem analize sadržaja i diskursa. Samim time, analiza diskursa je pokazala mišljenje i stavove novinskih komentara koje su u godinama koje su uzete za rad, 2009., 2010. i 2016. prikazivali Rome kao nacionalnu manjinu u Međimurskoj županiji u negativnom i diskriminirajućem tonu. U navedenim kategorijama Romi su prikazani kao žrtve društva i socijalno ugrožena skupina, kriminalci, nasilnici i privilegirana manjina u međimurskom društvu, žrtve nacionalizma te segregirana skupina u obrazovnom sustavu. Analizirani naslovi odišu marginalizacijom Roma, o njima se govori kao o smetnji u društvu i neradnicima koji uz sve privilegije koje dobivaju od države ne uspijevaju završiti ni osnovnu školu, a posao im je strani pojam. Analizom diskursa uključeni su komentari novinara, ali i pisma čitatelja koji su Rome također opisali u svakom negativnom aspektu. U novinskim komentarima susrećemo i djecu koja bi prvenstveno trebala biti medijski zaštićena a ne prikazivana i to još u negativnom kontekstu. Tužba koju su protiv međimurskih osnovnih škola dobili Romi na Sudu za ljudska prava u Strasbourgu spominje se čak 12 puta u tjednicima u analizirane tri godine, a najviše 2010. kad je presuda donesena. Svaki novinski komentar je u negativnom kontekstu tako da to potvrđuje prvu hipotezu, ali i činjenica da nema ni jednog novinskog komentara o navedenom događaju u 2016. godini. Također, u 2016. godini je drastično smanjen broj novinskih komentara na tematiku Roma, pa prema tome možemo zaključiti da se i stav te mišljenje promijenilo prema pozitivnijem. U *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje* od ukupno analiziranih 33 članaka u 3 godine, u negativnoj intonaciji napisano je čak 29 novinskih komentara, 13 u *Međimurskim novinama* a 16 u *Listu Međimurje*, samo jedan novinski komentar je pozitivno intoniran u *Međimurskim novinama*, a tri u *Listu Međimurje*. Taj podatak govori o jakim negativnim konotacijama prema Romima kao manjinskoj populaciji u Međimurskoj županiji, a također i podaci o predrasudama i stereotipima. Naime, 27 ukupna novinska komentara imaju prisutne predrasude i stereotipe, dok ih samo 6 nema. Bitno je napomenuti da su Romi sastavni dio stanovništva u Međimurskoj županiji te bi kao takvi trebali biti uključeni u sve segmente društvene aktivnosti i prisutnosti. Prema ranijim istraživanjima koja su provedena na području Međimurske županije, a spomenuta su i u radu, Romi su segregirana skupina u društvu,

socijalno i ekonomsko marginalizirani te imaju mnogo prepreka u obrazovnom sustavu u ranijoj životnoj dobi, a kasnije kod zapošljavanja. Postavljaju se brojna pitanja vezana uz problematiku Roma na području Međimurske županije, a posebno u obrazovnom smislu gdje bi morali biti najbolje prihvaćeni i kao takvi kasnije imati iste izgleda za budućnost kao i ostalo većinsko stanovništvo. Podaci o obrazovnom sustavu navedeni su u radu, a prema njima je visok stupanj neobrazovanih i nezaposlenih Roma. Od 7833 nezaposlene osobe prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, područnog ureda u Čakovcu iz prosinca 2013. godine, prema procjeni je 1100 nezaposlenih Roma. Pitanje je kako najbolje uklopiti romsku zajednicu u cjelokupni društveni sustav ako su godinama na istom području segregirana skupina? Također, medijsko izvještavanje koje dopire do većine ljudi te stvara široku sliku i perspektivu o određenim problematizacijama u društvu i stvara javno mnijenje trebalo bi prema Romima pristupiti u pozitivnom tonu te stvarati sliku bez predrasuda i stereotipa koji su i danas jako prisutni.

8. LITERATURA

Babić Dragutin, Škiljan Filip (2014) Romi u Podravini i Međimurju i uključenost u hrvatsko društvo: od predrasuda i stigmatizacije do socijalne distance i diskriminacije (empirijsko istraživanje). *Podravina*, 13(25): 141-159.

Berko Gleason, Jean, Réger, Zita (1991) Romani child-directed speech and children's language among Gypsies in Hungary. *Language in society*, 20(4): 601-617.

Halmi, Aleksandar (1999) *Temelji kvantitativne analize u društvenim znanostima*. Zagreb: Alinea.

Hrvatić, Neven (1998) Kultura i izobrazba Roma. U: Rešković Veronika (ur.), *Romi u Hrvatskoj danas* (str. 15-16). Zagreb: Centar za direktnu zaštitu ljudskih prava.

Hrvatić, Neven (2004) Romi u Hrvatskoj: od migracija do interkulturalnih odnosa. *Migracijske i etničke teme* 20(4): 367-385.

Kanižaj, Igor (2004) Predstavljenost nacionalnih manjina u hrvatskim dnevnim novinama-komparativni pregled 2001.-2003. *Politička misao*, 51(2) : 30-46.

Kyuchukov, Hristo (2014) Razumijevanje romske djece i njihove kulture. U: Andersen, W. Lorin (ur.), *Podučavanje za rano učenje, predškolski odgoj za različnost-referentni vodič* (str. 22). Vukovar: CDRSEE.

Lamza-Posavec, Vesna (1995) *Javno mnijenje: teorije i istraživanje*. Zagreb: Alinea.

Mejovšek, Milko (2005) *Metode znanstvenog istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima*. Zagreb: Naknada Slap.

Pavković, Mladen (1999) *Na rubu grada na rubu života*. Koprivnica: Savez udruženja Roma Hrvatske Virovitica.

Podboj, Martina (2011) Manipulacija u političkom diskursu- kritički pristup. *Studentski jezikoslovni časopis*, 81(42): 32.

Siladi, Robert, Vugrinčić, Marijan (ur.) (2008) *Iz života Roma, Kreativnost Roma, doprinos kulturi i turizmu*. Čakovec: Međimurski savez sportske rekreacije "Sport za sve".

Szabó, Zsuzsanna (2014) Razumijevanje romske djece i njihove kulture. U: Andersen, W. Lorin (ur.), *Podučavanje za rano učenje, predškolski odgoj za različnost-referentni vodič* (str. 32). Vukovar: CDRSEE.

Šlezak, Hrvoje (2009) Prostorna segregacija romskog stanovništva u Međimurskoj županiji. *Hrvatski geografski glasnik* 71/2: 65-81.

Šlezak, Hrvoje, Šakaja, Laura (2012) Prostorni aspekti socijalne distance prema Romima. *Hrvatski geografski glasnik* 74/1: 91-109.

Vujević, Mislav (2002) *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Zelenika, Ratko (1998) *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

8.1. INTERNETSKE STRANICE

Academia.edu (2017)

http://www.academia.edu/1488256/Odluka_Velikog_vije%C4%87a_Europskog_suda_za_ljudska_prava_-_bez_diskriminacije_u_obrazovanju_romske_djece (pristupljeno 31.03.2017)

Atlas-romskihnaselja.hr (2017) Atlas romskih naselja. <http://www.atlas-romskihnaselja.hr/UNDP-HR-ATLAS-ROMA-MEDJIMURJE-2014.pdf> (pristupljeno 09.05.2017)

Dnevnik.hr (2017) <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/medzimurski-romi-razocarani-presudom-protiv-hrvatske.html> (pristupljeno 21.03.2017)

Dnevnik.hr (2017) <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/najsigurniji-grad-u-hrvatskoj-je-sinj-a-najnesigurniji-cakovec---433864.html> (pristupljeno 05.06.2017)

Dzs.hr (2017) Državni zavod za statistiku. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf (pristupljeno 09.05.2017)

Lakić, Igor (2009) Modeli analize diskursa novinskih članaka. *Riječ*, nova serija, br. 2. <http://www.ff.ucg.ac.me/dokumenta/Rijec%20II/Igor%20Lakic.pdf> (pristupljeno 06.05.2017)

Pravamanjina.gov.hr (2017) Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
<https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/obiljezja-roma-u-rh/385> (pristupljeno 25.04.2017)

Sabor.hr (2017) Hrvatski sabor. <http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=2502> (pristupljeno 25.04.2017)

Medjimurje.hr (2017) List Međimurje. <https://medjimurje.hr/impressum-i-kontakt/>
(pristupljeno 06.05.2017)

Unicef.hr (2017) <http://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/undp-hr-roma-everyday-2015.pdf> (pristupljeno 05.05.2017)

Wikipedia.org (2017) https://hr.wikipedia.org/wiki/Me%C4%91imurske_novine
(pristupljeno 06.05.2017)

9. PRILOZI

MATRICA

1. Naziv novina
 - a) Međimurje
 - b) Međimurski list
2. Datum
3. Naslov komentara
4. Vrsta
 - a) Komentar novinara
 - b) Komentar redakcije
 - c) Pismo čitatelja
 - d) Anketa građana
5. Je li komentar potpisan?
 - a) Imenom i prezimenom
 - b) Inicijali
 - c) Redakcija
 - d) Nije potpisan
6. Mjesto komentara
 - a) U sklopu rubrike Komentari
 - b) U sklopu rubrike Pisma čitatelja
 - c) Zasebno (nije dio rubrike)
 - d) Uvodnik
7. Veličina komentara
 - a) $\frac{1}{4}$ stranice
 - b) $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ stranice
 - c) $\frac{1}{2}$ stranice

- d) 1 stranica
- e) Više od 1 stranice

8. Vrsta grafičke opreme:

- a) Nema je
- b) Fotografija
- c) Ilustracija (crteži)
- d) Grafika (tablice ili grafovi)
- e) Ostalo _____

9. Tip naslova:

- a) Informativan
- b) Senzacionalistički
- c) Kritički
- d) Teško je odrediti

10. Vrijednosni sud komentara:

- a) Negativno intoniran
- b) Pozitivno intoniran

11. Personalizacija

- a) Ne spominje se konkretna osoba
- b) Spominje se konkretna osoba imenom i prezimenom

12. Prisutnost stereotipnih sudova i predrasuda o Romima

- a) Da
- b) Ne

13. Je li komentar potaknut nekim konkretnim događajem:

- a) Da, _____
- b) Ne

10. SAŽETAK

U diplomskom radu „Medijska slika međimurskih Roma: Analiza novinarskih, uredničkih i čitateljskih stavova i mišljenja u *Međimurskim novinama* i *Listu Međimurje*“ pomoću analize diskursa i sadržaja odgovorilo se na istraživačko pitanje „Je li se promijenio stav i mišljenje uredništva *Međimurskih novina* i *Listu Međimurja* o Romima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu?“ Romi su na području Međimurske županije nacionalna manjina, koja je još i danas segregirana i marginalizana na gotovo svim društvenim područjima. Osim slabijeg ekonomskog statusa, marginalizirani su i na području obrazovanja koje bi svima trebalo davati iste temelje za budućnost. Upravo zbog etničke diskriminacije i svrstavanje romske djece u zasebne razrede, petnaestak učenika Roma iz Međimurske županije podnijeli su ustavnu tužbu pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske koja je odbijena. 2010. godine Veliko vijeće Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu presudilo je u romsku korist te osudilo Hrvatsku za kršenje Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. U radu su se potvrdile tri hipoteze koje su pomoću analize diskursa i sadržaja dokazale da se medijsko izvještavanje u dva najveća tjednika u Međimurju ublažilo nakon presude Europskog suda za ljudska prava 2010. godine, nadalje da građani unatoč presudi nisu promijenili svoje mišljenje i stavove prema Romima, te da je vidljiva razlika u izvještavanju između *Međimurskih novina* i *Listu Međimurje*, to jest *Međimurske novine* su više kritične i daju jasno mišljenje vezano uz Rome.

Ključne riječi: Romi u Međimurju, Presuda u Strasbourgu, novinski komentari, nacionalna manjina

SUMMARY

In the master's thesis "The media image of Međimurje Roma: an analysis of journalists, editors and readers opinions in *Međimurske novine* and *List Međimurje*", through the discourse and content analysis, we give the respond to the main question "Has the attitude and opinion of the editorial of *Međimurske novine* and the List Međimurje changed about Roma after the judgment of the European Court For Human Rights in Strasbourg?" In Međimurje Roma are a national minority, still segregated and marginalized in almost all social areas. In addition to the weaker economic status, they are marginalized in the area of education which should give everyone the same foundation for the future. Because of the ethnic discrimination and the classification of Roma children into separate classes, fifteen Roma students from Međimurje submitted a constitutional complaint on the Constitutional Court of the Republic of Croatia, which was rejected. In 2010, the Grand Chamber of the European Court of Human Rights in Strasbourg ruled in favor of the Roma and condemned Croatia for violating the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Three hypotheses have been confirmed in this paper which, through discourse and content analysis, have demonstrated that media reporting in the two largest weekly newspapers in Medjimurje was softened after judgment of the European Court of Human Rights in 2010, furthermore citizens, despite the verdict, did not change their opinions and attitudes towards Roma, and that there is a visible difference in the reporting between the Međimurske novine and the List of Međimurje. Međimurje newspapers are more critical and give wide and clearer view about Roma minority in Međimurje.

Keywords: Roma in Međimurje, The Strasbourg judgment, newspaper commentaries, national minority